

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Diplomová práce

Bc. Iveta Baráková

Dramaterapeutická intervence u dětí v pěstounské péči

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Dramaterapeutická intervence u dětí v pěstounské péči“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a za použití uvedených literárních zdrojů.

V Olomouci dne

.....

Iveta Baráková

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala Mgr. Pavlu Svobodovi, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce, užitečné rady, pozitivní přístup, trpělivost a především čas, který mi věnoval. Dále děkuji Bc. Lindě Brzoňové za pomoc při realizaci dramaterapeutického projektu. Rovněž děkuji své rodině a přátelům za psychickou podporu. V neposlední řadě patří mé poděkování o. p. s. Dobrá rodina a jejím pracovníkům za poskytnutí podmínek k výzkumu a hlavně všem dětem, které se na výzkumu podílely za jejich spolupráci, kreativitu a otevřenost při komunikaci.

OBSAH

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK.....	6
ÚVOD	7
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE	9
1.1 STRUČNÉ VYMEZENÍ FOREM NRP	9
1.2 NRP A JEJÍ UKOTVENÍ V LEGISLATIVĚ.....	10
1.2.1 PĚSTOUNSKÁ PÉČE V KONTEXTU ZÁKONA.....	14
2 PĚSTOUNSKÉ RODINY	19
2.1 MOTIVACE PĚSTOUNSKÉ PÉČE	19
2.2 DŮVODY, PROČ SE DĚTI OCITAJÍ V PĚSTOUNSKÉ PÉČI.....	21
2.3 SPECIFIKA DĚTÍ V PĚSTOUNSKÉ PÉČI	22
2.4 SYSTÉM SLUŽEB URČENÝ PĚSTOUNSKÝM RODINÁM.....	27
2.4.1 O.P.S. DOBRÁ RODINA	30
3 TERAPIE A PĚSTOUNSKÁ PÉČE.....	33
3.1 TERAPIE VYUŽÍVANÉ V OBLASTI PĚSTOUNSKÉ PÉČE.....	34
3.1.1 TERAPEUTICKÉ RODIČOVSTVÍ.....	34
3.1.2 SYSTEMICKÁ TERAPIE	35
3.1.3 RODINNÁ TERAPIE	36
3.1.4 DYADICKÁ VÝVOJOVÁ TERAPIE	37
3.1.5 TERAPIE HROU	37
3.1.6 MY BACKPACK.....	37
3.2 EXPRESIVNÍ TERAPIE	38
3.2.1 DRAMATERAPIE.....	39
3.2.1.1 Strukturované dramaterapeutické projekty.....	41
II. PRAKTICKÁ ČÁST	43
4 VÝZNAM DRAMATERAPIE V PĚSTOUNSKÉ PÉČI.....	43
4.1 OSOBNOST AUTORKY	43
4.2 KOTERAPEUT.....	44
4.3 VÝZKUMNÝ VZOREK	45
4.4 VNĚJŠÍ PODMÍNKY	45
4.5 VYMEZENÍ CÍLE A VÝZKUMNÝCH OTÁZEK	46
4.6 METODY SBĚRU DAT.....	47
4.6.1 POZOROVÁNÍ.....	47

4.6.2	DOTAZOVÁNÍ FORMOU STRUKTUROVANÉHO ROZHOVORU.....	47
4.7	DRAMATERAPEUTICKÝ PROJEKT.....	48
4.7.1	PLÁN PRŮBĚHU DRAMATERAPEUTICKÉHO PROJEKTU.....	49
4.7.2	VYHODNOCENÍ PRŮBĚHU DRAMATERAPEUTICKÉHO PROJEKTU.....	51
4.8	PŘEPIS ROZHOVORŮ.....	58
4.8.1	ROZHOVOR Č. 1.....	58
4.8.2	ROZHOVOR Č. 2.....	61
4.9	ZODPOVĚZENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK.....	65
	ZÁVĚR.....	71
	SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH CITACÍ.....	72
	SEZNAM PŘÍLOH.....	75
	PŘÍLOHY.....	76
	ANOTACE.....	83

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ATTACH – Asociace pro léčbu a vzdělávání v oblasti traumatu a připoutání

DIE – výchovná dramatika

NRP – náhradní rodinná péče

o.p.s. – obecně prospěšná společnost

OSPOD – orgán sociálně - právní ochrany dětí

OSŘ – občanský soudní řád

PPPD – pěstounská péče na přechodnou dobu

SPOD – sociálně - právní ochrana dětí

VTOS – výkon trestu odnětí svobody

ZDVOP – zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

ÚVOD

„Každé dítě patří do rodiny.“ – to jsou slova, která mohou znít jako klišé nebo naopak mohou vzbuzovat silné emoce v lidech, pro které je rodina vším. V některých případech možná vším, co sami nikdy neměli. Jsou to slova, která si pravděpodobně přečtete jako první, jestliže navštívíte webové stránky o. p. s. Dobrá rodina. Tato je organizací spolupracující s rodinami, které zajišťují náhradní péči dětem, jež z různých důvodů nemohou žít ve své vlastní, tedy biologické rodině. Autorka diplomové práce patří k těm, ve kterých úvodní věta vzbuzuje hlubokou touhu být součástí společenství zvaného rodina a svou přítomností je spoluutvářet. Z tohoto důvodu také sympatizuje s lidmi, kteří se rozhodli jít ještě dál, za hranice vlastních rodin a poskytnout zázemí, bezpečí a péči, jež může pouze a jen rodina, dětem cizím. Jelikož se tak vydali na nelehkou cestu, domnívá se autorka, že je správné poskytnout jim během ní co možná nejvyšší míru podpory. Právě snaha nalézt nové možnosti podpory pěstounských rodin a jim svěřených dětí přivedla autorku k nápadu propojit své zkušenosti ze studia dramaterapie se zkušenostmi z práce s dětmi v pěstounské péči.

Za cíl výzkumu si tedy autorka stanovila zjistit, zda-li je dramaterapie využitelná jakožto prostředek k navázání kontaktu s dětmi v pěstounské péči. Dle reakcí účastníků výzkumu na jednotlivé fáze terapeutického procesu se pokusila vyvodit, jaké prostředky či techniky dětem vyhovují nejvíce a mohou být tudíž využitelné v rámci terapeutické péče. Výzkumné otázky, jež byly za účelem dosažení výzkumného cíle položeny, jsou blíže popsány v praktické části práce. Cesta do duše dítěte, které má za sebou mnohdy velmi náročné životní situace, je obvykle velmi dlouhá a nelehká. Tuto tezi potvrzuje mnoho pěstounů samotných či nejméně odborníků zabývajících se touto problematikou. Přesto se autorka chtěla pokusit navázat kvalitní prvotní kontakt během jediného dne s využitím dramaterapeutického projektu.

Forma intervence, kterou dramaterapie nabízí, by se z pohledu autorky mohla stát účinnou, jelikož její prostředky mohou být pro děti atraktivnější než prostředky, které jsou běžně užívány v jiných typech terapií. Jistá míra hravosti, která je pro děti přirozeností, by jak se zdá, mohla činit z terapeutické práce zábavnou aktivitu dětem blízkou.

Teoretická část diplomové práce je rozdělena do tří kapitol, které čtenáři poskytnou vhled do současné situace v jaké se pěstounské rodiny nacházejí. Legislativní systém, kterému budoucí náhradní rodiče musejí věnovat pozornost – a to už od samého počátku rozhodnutí vzít si dítě do péče, v kombinaci se specifiky samotných dětí, mohou vytvářet velký tlak nejen na rodiče, ale především i na samotné děti, které se mnohdy znenadání ocitají ve víru událostí. V

poslední z kapitol teoretické části pak autorka píše o současných možnostech odborné péče, které jsou pro tyto rodiny dostupné.

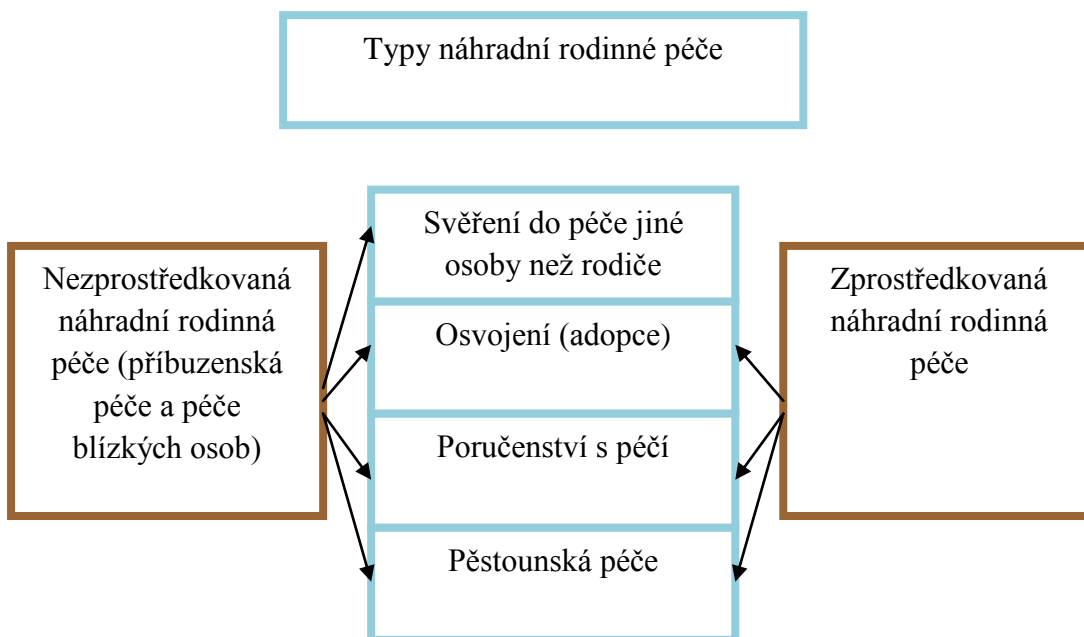
Praktická část obsahující samotný výzkum se zabývá využitelností dramaterapie s ohledem na názory dětí, týkající se průběhu dramaterapeutické lekce. Autorka se také blíže zaměřuje na oblast komunikace mezi dětmi a terapeutem. Zjišťuje, zda-li využití dramaterapeutických technik může mít vliv na větší otevřenost komunikace u těchto dětí. Děti, které se výzkumu aktivně účastnily jsou klienty o. p. s. Dobrá rodina, jejíž služby jsou blíže popsány v jedné z podkapitol teoretické části práce.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE

System náhradní rodinné péče (NRP) je dobře viditelný na následujícím schématu, které je v originální podobě dostupné na webových stránkách Střediska náhradní rodinné péče:

Obr. 1 Typy NRP (dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/nahradni_rodinna_peceI)

Z uvedeného vyplývá, že svěření do péče jiné osoby než rodiče, osvojení, poručenství a pěstounská péče nejsou synonymy. Někteří autoři poukazují na skutečnost, že stále ještě dochází k zaměňování těchto pojmů. Z toho důvodu budou v následující části diplomové práce uvedeny rozdílnosti jednotlivých forem NRP. V návaznosti na vymezení pojmů bude téma NRP zasazeno do kontextu současné legislativy platné v České republice.

1.1 STRUČNÉ VYMEZENÍ FOREM NRP

Důležitým aspektem, který rozhoduje o tom, jaká forma NRP je pro dítě dostupná je tzv. právní volnost dítěte. Jak uvádí Zezulová (2012) děti právně volné mohou být svěřeny k adopci, jelikož se jich rodiče vzdali hned po narození, nebo byla splněna doba tzv. kvalifikovaného nezájmu. V případě, že se rodiče rozhodnou vzdát se dítěte hned po narození,

je nutné toto rozhodnutí stvrdit po uplynutí ochranné lhůty, která trvá šest týdnů. Doba kvalifikovaného nezájmu je charakterizovaná tím, že biologičtí rodiče neprojevují zájem o svoje dítě po dobu dvou měsíců v případě novorozенého dítěte a po dobu půl roku u dětí

starších. Poté jsou děti právně uvolněny a mohou být nabídnuty k adopci schváleným žadatelům. Po proběhnutí soudního rozhodnutí dochází ke změně rodného listu a dítě právně náleží novým rodičům, jinými slovy se po všech stránkách stává jejich vlastním dítětem. Autorka uvádí, že v praxi dochází zejména k adopcím mladších dětí a děti vyššího než kojeneckého věku jsou adoptovány zřídka.

Jako hlavní rozdíl mezi pěstounskou péčí a osvojením lze vnímat fakt, že se pěstoun na rozdíl od adoptivního rodiče nestává zákonným zástupcem dítěte. Dále také nevzniká vyživovací povinnost. V případě pěstounské péče, jak píše Bubleová (2014), stát zajišťuje hmotné zabezpečení dítěte a odměnu pečujícím osobám prostřednictvím dávek pěstounské péče. Do pěstounské péče jsou umisťovány děti, o něž se rodiče zajímají, ale nemají dlouhodobé podmínky pro jejich výchovu. Pěstounská péče může být dlouhodobá či přechodná.

Poručenství označuje Zezulová (2012) za speciální formu NRP. Dochází k němu v případě, kdy se v pěstounské péči ocitne dítě právně volné. Nedochozí ke změně rodného listu, nicméně pěstouni se mohou stát zákonnými zástupci dítěte, skládají vůči dítěti poručenský slib, přebírají rodičovskou zodpovědnost a mohou spravovat majetek dítěte. Do péče poručníka jsou tak často svěřovány děti, které, jak uvádí Bubleová (2014) by mohly být osvojeny, ale z různých důvodů se pro ně nenajde osvojitel.

Péči jiné osoby než rodiče vymezuje § 45 zákona o rodině a z informací dostupných například na webových stránkách Střediska náhradní rodinné péče se lze dozvědět, že se jedná o formu péče, při níž dítě zůstává v péči svojí rodiny či známých, nicméně pečující osoba nemá nárok na odměnu, jako je tomu v případě pěstounské péče. Rodičovská práva jsou omezena a o jejich úpravě rozhoduje soud.

1.2 NRP A JEJÍ UKOTVENÍ V LEGISLATIVĚ

NRP péče, jak uvádí Vyskočil (2014), je v současné době upravena primárně zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí. V textu (s. 2) také odkazuje na Listinu základních práv a svobod – čl. 32 odst. 4 – „*Děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti*

mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.“.

Dalšími vnitrostátními normami, které upravují nebo se dotýkají institutu náhradní péče jsou:

- zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře
- zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách
- zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních
- zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu
- zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi
- zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních;
- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
- vyhláška Ministerstva práce a sociálních věcí ze dne 17. prosince 2012 o provedení některých ustanovení zákona o sociálně - právní ochraně dětí
- normativní instrukce Ministerstva práce a sociálních věcí ČR č. 5/2013 s účinností od 4. února 2013, týkající se dávek pěstounské péče

V následujícím textu se lze dočíst o změnách v právní úpravě týkající se NRP s platností od 1.1. 2013 (zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí) a 1.1. 2014 (zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník). Tyto změny jsou, považovány za zásadní a Vyskočil (tamtéž, s. 5 - 6) je tedy popisuje podrobněji.

„Změny v sociálně - právní ochraně obecně:

- *stanovení závazných postupů pro činnost orgánů sociálně - právní ochrany dětí (OSPOD) a dalších účastníků systému*
- *zavedení standardů kvality práce a nastavení minimálních rámců činnosti pro všechny subjekty v systému*
- *rozvoj náhradní rodinné péče, zvýšení podpory pěstounské péče, hmotné zajištění pěstounské péče na přechodnou dobu, změna způsobu příprav pěstounů, vytváření podmínek pro zřízení podpůrných a odlehčovacích služeb pro nové i stávající pěstounské rodiny*

Změny v procesu zprostředkování náhradní rodinné péče:

- *ruší se zprostředkování na úrovni Ministerstva práce a sociálních věcí ČR (nadále jen podněty)*

- *možnost rozhodnout o zamítnutí žádosti i před provedením odborného posouzení žadatele, pokud krajský úřad v průběhu řízení zjistí závažné důvody, pro které nelze žadatele zařadit do evidence žadatelů*
- *zprostředkování osvojení do ciziny – jen je-li ze všech okolností zřejmé, že dítěti nelze zprostředkovat pěstounskou péči ani osvojení v ČR, nebo nelze předpokládat, že by v budoucnu mohla dítě do péče převzít osoba příbuzná či blízká*
- *přípravy k přijetí dítěte do rodiny (specifické u pěstounské péče na přechodnou dobu – dále jen „PPPD“) – novela stanovuje rozsah min. 48 hodin (72 u PPPD), méně u druhožadatelů (min. 4 hodiny)*
- *pěstounská péče, „předpěstounská péče“*
- *pokud je dítě umístěno rozhodnutím soudu v ústavní výchově v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (dále jen „ZDVOP“) či v PPPD, případně pokud s tím rodiče souhlasí, může OSPOD před rozhodnutím soudu o svěřením dítěte do pěstounské péče dítě svěřit do tzv. „předpěstounské péče“ osobě, která má zájem stát se pěstounem*
- *novelou je zavedena možnost rozhodnutí o předpěstounské péči zrušit (dosud nebylo možné ani, pokud se např. ukázalo, že prostředí není pro dítě vyhovující“.*

Vyskočil (tamtéž) uvádí že došlo v rámci novely i k úpravě práv a povinností osob pečujících. Vznikl nárok na pomoc se zajištěním osobní péče („hlídací služba“), kterou lze využít např. po dobu pracovní neschopnosti. Dále byl také pěstounům přiznán nárok na „dovolenou“ v rozsahu min. 14 dní v roce, při které je poskytnuta pomoc při zajištění celodenní péče o svěřené děti. Zákon stanovuje právo na zprostředkování psychologické, terapeutické nebo jiné pomoci (min. 1x za 6 měsíců). Minimální rozsah poradenství je stanoven vyhláškou. Neméně důležitým bodem je také povinnost v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte udržovat a rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami blízkými (tzn. rodiči, sourozenci či jinými příbuznými), přičemž rovněž vzniká právo na pomoc při plnění těchto povinností včetně pomoci při zajištění místa pro uskutečňování styku oprávněných osob s dítětem. Pěstouni mají právo na bezplatnou možnost zvyšovat si znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě a zároveň také povinnost zvyšovat si znalosti a dovednosti v rozsahu min. 24 hod. v době 12 kalendářních měsíců. Povinností je v neposlední řadě umožnit sledování naplňování dohody o výkonu péče a spolupracovat s osobou pověřenou sledovat vývoj dětí.

Osoby pověřené k výkonu sociálně - právní ochrany mohou nově vykonávat následující činnosti:

- zajištění přípravy žadatelů o NRP
- možnost uzavřít s pěstouny dohodu o výkonu pěstounské péče
- poskytovat odbornou pomoc a poradenství náhradním rodičům a jim svěřeným dětem

Došlo také ke zvýšení nároků na kvalifikaci osob, které se bezprostředně podílejí v rámci pověřených osob na péči o děti a změnám v oblasti vydávání pověření k výkonu sociálně - právní ochrany.

Změny se týkají také zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Zde došlo k zavedení limitů pro počet dětí umístěných ve ZDVOP a omezení počtu dětí na jednu pečující osobu, což lze chápat jako zvýraznění alternativy k ústavní péči a individualizaci péče. Dále zákon upravil výši státního příspěvku pro tato zařízení, jasně stanovil práva a povinnosti ředitelů zařízení a omezil dobu pobytu v zařízení.

Nově vznikají dokumenty upravující práva a povinnosti pěstounů tzv. dohody o výkonu pěstounské péče (příp. rozhodnutí). Oprávnění k uzavření dohod náleží obcím s rozšířenou působností, krajským úřadům, obcím a osobám pověřeným k výkonu SPOD. Dále je také stanovena možnost výpovědi dohod. K výše uvedenému datu také vzniká nový nástroj systémového financování – státní příspěvek na výkon pěstounské péče (48 000 Kč/rok/dohoda či rozhodnutí).

Došlo rovněž ke změnám v systému pěstounských dávek, které byly převedeny ze systému státní sociální podpory. Byla zvýšena odměna pěstouna a diferencována příbuzenská pěstounská péče prarodičů, kterým je nyní odměna přiznána pouze v případech hodných zvláštního zřetele. Odměna pěstouna jak Vyskočil (tamtéž s. 6) uvádí je považována za „příjem ze závislé činnosti pro účely pojistného na sociální zabezpečení, pojistného na úrazové pojištění a pojistného na všeobecné zdravotní pojištění“.

Novela zákona pamatuje i na tzv. pěstounskou péči na přechodnou dobu. Podrobněji tento institut popisují například na webových stránkách www.pestounskapece.cz:

- „institut zaveden v roce 2006, téměř nevyužíván
- zvláštní evidence PPPD, specifické posuzování i přípravy
- jde o institut krizový, přechodný, cílem je umožnit rodičům upravit si poměry a převzít opět péči o dítě
- návrh na svěření dítěte do PPPD může soudu podat pouze OSPOD

- *soud rozhoduje rychlým předběžným opatřením dle § 76a odst. 1 věta druhá OSŘ, jde-li o případy dle písm. b), c)*
- *soud nejméně 1x za 3 měsíce přezkoumává důvody trvání PPPD*
- *PPPD může trvat maximálně 1 rok.*

Důvody svěřeni dítěte do PPPD:

- *rodič nemůže ze závažných důvodů dítě vychovávat (např. hospitalizace, VTOS)*
- *uplynutí doby, než je možné dát souhlas s osvojením (6 týdnů po narození dítěte)*
- *uplynutí doby, než je rozhodnuto soudem o tom, že není třeba souhlasu rodiče s osvojením (6, resp. 2 měsíce), do budoucna sjednoceno na 3 měsíce“.*

1.2.1 PĚSTOUNSKÁ PÉČE V KONTEXTU ZÁKONA

Autorka diplomové práce se domnívá, že zákon do jisté míry ovlivňuje běžný život každého člověka. Pro bližší pochopení toho, do jaké míry zákon zasahuje do života pěstounských rodin považuje za důležité na tomto místě uvést znění těch částí zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí, které se bezprostředně týkají právě pěstounské péče.

Občanský zákoník (dostupný z <http://zakony.kurzy.cz/89-2012-obcansky-zakonik/cast-2-hlava-3-dil-3-oddil-2/>) upravuje pěstounství v § 958 až § 970.

Je zde uvedeno, že dítě je soudem svěřeno do osobní péče pěstouna zejména v případě, že o něj nemůže osobně pečovat rodič ani poručník. Pěstounská péče má však přednost před ústavní výchovou dítěte. Dále je přípustná možnost svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu – tato je však upravena jiným zákonem.

Doba po kterou soud určí dítěti pěstounskou péči závisí na době, po kterou trvá překážka bránící rodičům v osobní péči o dítě. Rodič tak může požadovat navrácení dítěte do vlastní péče, je-li to dle soudního rozhodnutí v souladu se zájmy dítěte.

Jak bylo naznačeno výše, rodičovské povinnosti a práva nepřechází na pěstouny s výjimkou práv a povinností, které jsou pěstounovi stanoveny zákonem. Rodiče mají právo na osobní a pravidelný styk s dítětem, jakožto i právo na informace o dítěti. Zákon si však ponechává právo na úpravu těchto „výsad“, v případě důvodů hodných zvláštního zřetele.

Vyživovací povinnost nadále přináležejí biologickým rodičům. Výše výživného je stanovena soudem. V případě, že dítěti náleží příspěvek na úhradu potřeb dle jiného zákona, přechází právo dítěte na stát. Jestliže je výživné vyšší než tento příspěvek, náleží rozdíl dítěti.

Proto, aby se člověk mohl stát pěstounem musí dle zákona skýtat záruky řádné péče, mít bydliště na území České republiky a rovněž musí projevit souhlas se svěřením dítěte do pěstounské péče. V případě, že se jedná o osobu příbuznou nebo dítěti blízkou, má tato osoba automaticky přednost před jinou osobou. Výjimkou je opět situace, ve které by tato péče nebyla v souladu se zájmy dítěte.

Zájemci o pěstounskou péči mohou v případě rozhodnutí soudu dostat dítě do předpěstounské péče, nad kterou je vykonáván dohled. Délka péče je stanovena individuálně vzhledem k okolnostem případu.

V případě, že jsou zájemci o pěstounství v manželském svazku, může být dítě svěřeno do společné pěstounské péče. Pokud by došlo k rozhodování o rozvodu tohoto manželského páru, nebude rozvedeno dříve, dokud nebudou upraveny povinnosti a práva pěstounů v době po rozvodu. Společná pěstounská péče rozvodem manželství zaniká. V případě úmrtí jednoho ze společných pěstounů, zůstává dítě v péči pozůstalého manžela. Dítě může být svěřeno do péče jen jednoho z manželů a to pouze se souhlasem druhého manžela s výjimkou případu, jestliže druhý z manželů není plně svéprávný nebo je-li opatření jeho souhlasu spojeno s těžko překonatelnou překážkou – v takovém případě souhlas není nutný. Pokud manžel pěstouna žije v rodinné domácnosti, podílí se na osobní péči o dítě v pěstounské péči.

Obsah § 966 a § 967 se týká práv a povinností pěstouna, které jsou obsaženy v předchozím textu, tudíž je zde není potřeba uvádět.

Dítě svěřené do pěstounské péče se podílí dle svých možností a schopností na péči o domácnost pěstouna a v případě, má-li vlastní příjem, přispívá částečně na úhradu společných potřeb rodiny.

Neméně důležitými paragrafy zákona jsou poslední dva, které upravují možnosti změny či zániku pěstounské péče. Změnu práv a povinností, zrušení pěstounské péče nebo jiné rozhodnutí může soud stanovit v případě, dojde-li k podstatné změně poměrů nebo neshodě mezi rodiči a pěstounem v podstatné záležitosti, která se týká dítěte. Tuto změnu může navrhnout rodič, pěstoun i dítě. Pěstounská péče zaniká nejpozději, nabude-li dítě svéprávnosti či zletilosti.

Zákon o sociálně – právní ochraně dětí (dostupný z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359#cast5>) upravuje pěstounskou péči v § 47 přičemž je rozdělen do dvou hlav, z nichž Hlava

I se zabývá právy a povinnostmi při výkonu pěstounské péče a Hlava II dávkami pěstounské péče.

Dle tohoto zákona může být pěstounská péče poskytována osobou pečující nebo osobou v evidenci. Osoba pečující a osoba v evidenci má určitá práva a povinnosti (viz. dříve uvedený text).

Další ustanovení se týkají uzavírání dohody o výkonu pěstounské péče a v neposlední řadě Hlava I zákona o sociálně – právní ochraně dětí hovoří o státním příspěvku na výkon pěstounské péče. Jak se můžeme dočíst v zákoně na výše uvedených webových stránkách *„Nárok na státní příspěvek na výkon pěstounské péče má obecní úřad obce s rozšířenou působností na základě vydání správního rozhodnutí podle § 47b nebo obecní úřad obce s rozšířenou působností, obecní úřad, krajský úřad, nebo pověřená osoba, které uzavřely dohodu o výkonu pěstounské péče podle § 47b. Tento státní příspěvek je určen na pokrytí nákladů vynakládaných na zajišťování pomoci osobám pečujícím, osobám v evidenci nebo svěřeným dětem a na provádění dohledu nad pěstounskou péčí.“*

Výše státního příspěvku činí 48 000 Kč za kalendářní rok a to pouze v případě, pokud správní rozhodnutí či dohoda o výkonu pěstounské péče trvaly po celý kalendářní rok. V opačném případě se celková částka dělí na dvanáctiny a oprávněná osoba tak získá částku za ty měsíce, po které existovalo správní rozhodnutí či trvala dohoda. O přiznání příspěvku rozhoduje krajská pobočka Úřadu práce a to na základě žádosti, která musí splňovat určité náležitosti.

Dávky pěstounské péče jsou finanční podporou pěstounských rodin a především dětí jim svěřených do péče. Dávka pěstounské péče náleží při společné pěstounské péči manželů jen jednomu z manželů určenému na základě dohody manželů či rozhodnutí krajské pobočky Úřadu práce.

Dle § 47e se dávkami pěstounské péče rozumí

- a) příspěvek na úhradu potřeb dítěte
- b) odměna pěstouna
- c) příspěvek při převzetí dítěte
- d) příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla
- e) příspěvek při ukončení pěstounské péče

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte je určen nezletilému nezaopatřenému dítěti svěřenému do pěstounské péče. Příspěvek se vyplácí osobě pečující a to každý kalendářní měsíc. V případě,

že dítě například studuje, je možno zachovat příspěvek až do šestadvacátého roku věku dítěte. Jde-li o dítě, které je podle zákona o sociálních službách osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby, výše příspěvku je v souladu s touto skutečností upravena. Jak je uvedeno v 1. odstavci § 47 g „Příspěvek na úhradu potřeb dítěte nenáleží po dobu, po kterou je dítě v plném přímém zaopatření zařízení pro péči o děti nebo mládež nebo v péči jiné osoby na základě rozhodnutí soudu nebo jiného příslušného orgánu o svěřeni dítěte do péče nahrazující péči rodičů. Plné přímé zaopatření se posuzuje podle zákona o státní sociální podpoře.“

Pro zřehlednění výše příspěvků slouží následující tabulka (částky jsou uvedeny v Kč).

Dítě ve věku	Bez stupně závislosti	Stupeň závislosti I (lehká z.)	Stupeň závislosti II (středně těžká z.)	Stupeň závislosti III (těžká z.)	Stupeň závislosti IV (úplná z.)
do 6 let	4 500	4 650	5 550	5 900	6 400
6 – 12 let	5 550	5 650	6 800	7 250	7 850
12 – 18 let	6 350	6 450	7 800	8 300	8 700
18 – 26 let	6 600	6 750	8 100	8 600	9 000

Tab. 1 Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Zeulová (2012) poukazuje na přítomnost představ ve společnosti, které se týkají finanční motivace k převzetí dětí do pěstounské péče. Jsou to představy typu „dělá to jen pro peníze“. Následně však tyto představy vyvrací, jelikož se, vzhledem k výši příspěvků a náročnosti výchovy dětí, které mají často složitou minulost, jistě nejedná o nejrychlejší či nejpohodlnější způsob, jak zbohatnout. Sobotková, Otčenášková (2013, s. 26) však naopak upozorňují na „riziko převládnutí materiální motivace“ a to především u pěstounství na přechodnou dobu. Zákon přiznává nárok na příspěvek při převzetí dítěte a příspěvek při ukončení pěstounské péče – oba tyto příspěvky jsou jednorázové a příspěvek při ukončení, který v současné době činí 25 000 Kč, navíc náleží pěstounovi jen jednou.

Příspěvek při převzetí dítěte je odstupňován dle věku dítěte:

- do 6 let 8000 Kč
- od 6 let do 12 let 9000 Kč
- od 12 let do 18 let 10000 Kč

Dále je osobám pečujícím nebo osobám v evidenci přiznána odměna pěstouna, jež je vyplácena každý kalendářní měsíc. V případě, že jsou osobou pečující nebo osobou v evidenci oba manželé či dva poručníci, náleží odměna pouze jednomu z nich. Pokud je osobou pečující či osobou v evidenci rodič či prarodič otce nebo matky svěřeného dítěte, nárok na odměnu vzniká pouze v případech hodných zvláštního zřetele (rozuměny především majetkové či sociální poměry). Odměna je poskytována i v době dočasné pracovní neschopnosti pěstouna - nejdéle však do konce kalendářního měsíce následujícího po kalendářním měsíci, v němž dočasná pracovní neschopnost vznikla. Pro větší přehlednost je výše odměn opět uvedena v tabulce (v Kč).

8 000	1 dítě
12 000	2 děti
20 000	3 děti, 1 dítě (stupeň závislosti II – IV), osoba v evidenci (i v případě, že nepečuje)
24 000	1 dítě svěřené na přechodnou dobu (stupeň závislosti II – IV)
Za každé další dítě svěřené do péče se odměna zvyšuje (toto navýšení je upraveno ve 2. odstavci § 47 j)	

Tab. 2 Odměna pěstouna

Posledním příspěvkem, který zbývá jmenovat je příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla. Jak je uvedeno v § 47 m v odstavci (1) „Nárok na příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla má osoba pečující, která má v pěstounské péči nejméně 3 děti nebo má nárok na odměnu pěstouna z důvodu péče o 3 děti, včetně zletilých nezaopatřených dětí, jež zakládají osobě pečující nárok na odměnu pěstouna, pokud zakoupila osobní motorové vozidlo (dále jen „motorové vozidlo“) nebo zajistila nezbytnou celkovou opravu motorového vozidla a toto vozidlo nepoužívá pro výdělečnou činnost.“.

Výše příspěvku v tomto případě činí 70 % pořizovací ceny motorového vozidla či prokazatelných výdajů na opravy, nejvýše však 100 000 Kč.

2 PĚSTOUNSKÉ RODINY

K hlubšímu pochopení funkce pěstounských rodin je dle autorčina názoru zapotřebí nahlédnout blíže do běžného života pěstounských rodin. Tento náhled je zprostředkován v následující kapitole, která se zabývá jak motivací pěstounské péče, tak i důvody, ze kterých děti do pěstounských rodin přicházejí a specifiky samotných dětí, které s důvody úzce souvisejí. V návaznosti na tato témata se pak autorka zabývá možnostmi pomoci, které systém pěstounským rodinám nabízí.

2.1 MOTIVACE PĚSTOUNSKÉ PÉČE

Otázkou motivace k přijetí dítěte do pěstounské péče se zabývá řada autorů. V předchozí kapitole se autorka dotýká diskutovaného tématu finanční motivace. Sobotková, Očenášková (2013) konstatují, že existuje řada lidí, zajímajících se zejména o přijetí dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu, kteří jsou bez zaměstnání a chtějí přijetím těchto dětí řešit svoji finanční situaci. V případě takové motivace je však větší riziko neúspěchu pěstounské péče a tím, jak autorky upozorňují, i traumatizace dítěte. Zezulová (2012) do jisté míry tento druh motivace připouští, ale nepovažuje ji za zásadní hrozbu v rámci kvality pěstounské péče. Odměnu pěstouna hodnotí jako přiměřené ocenění za do jisté míry nedocenitelnou službu celé společnosti, jíž je výchova dětí s často složitou minulostí.

Matějček (1999) se zabývá motivací k adopci a stejně jako jiní autoři ji srovnává s motivací k pěstounské péči. Na rozdíl od adopce, o níž mají zájem především páry stížené neplodností, jeví se motivace pěstounské péče jako odlišná a nepoměrně složitější. Řada pěstounů má i vlastní dítě či děti, tudíž do popředí pravděpodobně vstupuje touha nebo zvýšená potřeba mít více dětí, touha pomáhat, projevit vděčnost za osobní osudové štěstí či naopak odčinit osobní vinu.

Není vyloučeno, že se k pěstounství uchýlí pár, který měl původně zájem o adopci dítěte. V tomto případě však může převládnout touha dítě vlastnit, která se může později projevit jako komplikace. Ačkoli se motivace k pěstounství může překrývat s motivacemi k adopci jako jsou například přání mít sourozence k dítěti, které už v rodině je nebo řešení úmrtí dítě v rodině apod., obvykle se v případě pěstounské péče jedná o altruističtější pozadí. Tento fakt lze vnímat jako pozitivum, ale souvisí s ním i možná rizika, jako například přecenění vlastních sil ve snaze „zachránit“ co nejvíce dětí, riziko vyčerpání organismu nebo očekávání vděčnosti (Zezulová, 2012).

Dle Bubleové (2012) jsou nejčastějšími důvody k rozhodnutí se pro pěstounskou péči:

- touha mít dítě
- pořídit svému dítěti sourozence
- romantická touha pomoci dítěti aneb udělat dobrý skutek
- zúročit své výchovatelské dovednosti

Bubleová dále píše o důležitosti motivace v souvislosti z úspěšností pěstounské péče. A nabádá budoucí pěstouny k zamyšlení těmito slovy:

„Zamyslete se nad svou motivací a na základě toho zodpovědným způsobem zvažte, jaké dítě dokážete v lásce přijmout a vychovávat. Zamyslete se také nad tím, zda byste byli schopni přijatému dítěti pomoci i v případě, kdyby se situace v jeho biologické rodině natolik zlepšila, že by se dítě mohlo vrátit zpět do její péče. Na tento úkol je opravdu třeba být dobře připraven a nejen tím, že budete mít dobré podmínky pro výchovu dítěte. Každá rodina unese jen určitou zátěž. A jen reálně smýšlející, dobře připravená rodina může pomoci dítěti a neublížit přitom sama sobě. Nebojte se vyhledat v případě potřeby pomoc odborníků, a to třeba již ve fázi úvah o přijetí dítěte do rodiny.“

Vágnerová, podobně jako i Matějček, hovoří celkově o motivaci k rodičovství ať už biologickému nebo náhradnímu. Potřeba lidí mít potomstvo a pečovat o něj je do jisté míry pudovou záležitostí. Matějček (1999, s. 55) píše, že „bezdětnost je něčím nepřirozeným a nepřirodním“. Dalším faktorem ovlivňující touhu po dítěti mohou být faktory psychosociální. V této souvislosti lze uvažovat o dítěti jakožto o:

- zdroji mnoha nových podnětů, zážitků a zkušeností
- zdroji citové odezvy
- prostředku uspokojení potřeby seberealizace
- smyslu existence
- pokračovateli života svých rodičů

Nedobrovolná bezdětnost může být značnou životní zátěží. Potřeba mít dítě tedy skutečně může být tak silná, že nelze-li počít vlastní dítě, může vést k rozhodnutí dítě adoptovat či přijmout do pěstounské péče (Vágnerová, 2012).

Na otázku „Proč se lidé stávají pěstouny?“ odpovídá i příručka pěstounům určená, která nese název „Já pěstoun“ a je dostupná ve formátu pdf. na webových stránkách www.hledamerodice.cz. Jsou zde (na s. 8) uvedeny následující odpovědi:

- „Chtěli jsme nabídnout pomoc potřebnému dítěti.“
- „Chceme předat své zkušenosti, podílet se na rozvoji dítěte.“
- „Pěstounství dává našemu životu smysluplnost.“
- „Naše děti již odrostly a my máme ještě dost sil.“
- „Měli jsme ještě ,volné místo u stolu.“
- „Máme zkušenosti s prací s dětmi a baví nás.“
- „Vyrůstali jsme v početné rodině, chceme takovou mít také.“
- „Chceme pomoci potřebnému dítěti vyrůstat v rodině.“
- „Měli jsme hezké dětství a chceme tento dar předat dál.“
- „Vyrůstali jsme sami v pěstounské rodině, je to pro nás normální.“
- „Nechtěli jsme nečinně přihlížet osamění ohrožených dětí.“
- „Pěstounství je pro nás smysluplná profese a životní poslání.“

2.2 DŮVODY, PROČ SE DĚTI OCITAJÍ V PĚSTOUNSKÉ PÉČI

Důvodů, pro které se dítě ocitá mimo svou biologickou rodinu, je řada a často se prolínají. Bubleová (2011) uvádí následující:

- rodiče se o své dítě starat nechtějí:
V tomto případě rodičovský pud selhal, či vůbec nedošlo k jeho probuzení. Může se stát, že rodiče nejsou dostatečně zralí na výchovu dítěte a jeho narození je pro ně situací natolik náročnou, že jí nejsou schopni a ochotni čelit. V mnoha případech se jedná o lidi, kteří mají problémy poradit si s vlastním životem. Z těchto důvodů dochází nečastěji k opuštění dětí.
- rodiče se o své dítě starat nemohou:
Rodiče se o své dítě starat chtějí, ale existuje nějaká překážka, která jim v tom brání. Může se jednat např. o onemocnění, invaliditu, hospitalizaci, vazbu či výkon trestu. V neposlední řadě může být důvodem úmrtí rodičů.

- rodiče se o své děti starat neumějí:

Tyto děti jsou ohrožené výchovou a péčí svých rodičů, u kterých se může projevat neschopnost vytvořit si k dítěti citový vztah a přijmout společenské normy často příčinou patologie osobnosti rodičů. Zpravidla se zde jedná o děti zanedbávané, týrané či zneužívané, které mohou být ohroženy i na životě.

V příručce „Já pěstoun“ (dostupné z <http://www.hledamerodice.cz/download/prirucka-ja-pestoun.pdf>) jsou uvedeny následující nejčastější důvody, proč biologičtí rodiče nepečují o své děti:

- extrémně nízký věk rodičů
- citová nezralost
- duševní nemoc
- těžké zdravotní postižení dítěte
- neúnosná sociální situace
- alkoholismus a jiné závislosti
- těžké onemocnění či smrt rodičů
- negativní zkušenosti z vlastního dětství.

2.3 SPECIFIKA DĚTÍ V PĚSTOUNSKÉ PÉČI

Z výše uvedeného je patrné, že děti, které jsou svěřovány do péče náhradních rodin mají za sebou pravděpodobně náročné životní zkušenosti. „*Je spíše výjimkou, přichází-li do náhradní rodinné péče dítě, které by nebylo nějak poznamenáno životem v předchozím nevhodném prostředí*“ (Matějček, 1999, s. 84).

„*I když vypadají jako děti zdravé, zdravé rozhodně nejsou. Jsou nemocné těžkou nevyлčitelnou nemocí, na kterou nejsou žádné léky. Nemocí, která se nedá pojmenovat, nejsou pro ni zdravotní kódy, nedá se měřit. Je to hluboké, niterné zoufalství, extrémní opuštěnost*“ (Zezulová, 2012, s. 21).

Langmeier, Matějček (in Matějček, 1999, s. 56) popisují pět základních psychických potřeb dětí nejen v náhradní rodinné péči, jejichž uspokojováním by mělo dojít k vývoji dítěte ve zdravou osobnost:

1. *Potřeba stimulace*, tj. náležitého přívodu podnětů co do množství, kvality a proměnlivosti. Uspokojení této potřeby vede organismus k aktivitě.
2. *Potřeba smysluplného světa*. Mají-li se z jednotlivých podnětů stát poznatky a zkušenosti, musí být v těchto podnětech nějaký řád, smysl. Uspokojení této potřeby umožňuje dítěti učit se, nabývat zkušeností, přizpůsobovat se životním podmínkám, osvojit si účelně pracovní postupy i strategie společenského chování aj.
3. *Potřeba životní jistoty*. Uspokojení této potřeby zbavuje člověka úzkosti, dodává mu pocit bezpečí a umožňuje mu cílevědomou aktivitu poznávací, pracovní, společenskou. Je naplňována především v mezilidských citových vztazích.
4. *Potřeba pozitivní identity*, vlastního „já“, znamená pozitivní přijetí sama sebe a své společenské hodnoty. Opakem identity je anonymita. Patříčná sebeúcta i patřičné sebevědomí jsou podmínkou uspokojivého zařazení ve společnosti.
5. *Potřeba otevřené budoucnosti*, naděje a životní perspektivy. Umožňuje uspokojivé prožívání osobního běhu života. Ztráta životní perspektivy (uzavřená budoucnost) vede k zoufalství.

Dítě, jehož základní psychické potřeby dlouhodobě nebyli v dostatečné míře uspokojovány je dítětem psychicky deprivovaným a jako takové vykazuje jisté rozdíly v chování, se kterými se nová rodina musí potýkat.

Jak uvádí Bubleová (2011), u tohoto dítěte nedošlo k vytvoření potřebných pevných citových vazeb k jedné osobě. Většinou prošlo různými výchovnými prostředími a namísto bezpečí a jistoty zažilo mnoho okamžiků naplněných nejistotou a strachem. Rodina a domov jsou pro psychicky deprivované dítě jen prázdnými pojmy o jejichž významu toho prakticky mnoho neví. Negativní zkušenosti ho odnaučili dávat najevo své pocity a orientovat se ve vlastních potřebách. Neumí se o své potřeby hlásit běžným způsobem a komunikace s okolím je tak pro něj problematická.

Zezulová (2012) píše, že je možné sledovat některé deprivací projevy, jimiž si dítě nahrazuje pocit bezpečí, kterého se mu nedostávalo. K nejčastějším patří tzv. usínací rituály (bušení hlavou do polštáře, cucání palce, vydávání zvuku houkání apod.) či emoční nestabilita (agresivita vůči lidem a věcem, sebepoškozování).

Langmeier a Matějček (in Bubleová, 2014, s. 16) rozlišují tři základní druhy osobnosti deprivovaných dětí, které popisují dle jejich projevu ve společnosti:

1. *Typ „sociální hyperaktivity“*

- navazování kontaktu bez zábrany, s výraznými předvádívacími tendencemi
- zájem o všechno dění kolem sebe (vlastní angažovanost však pouze povrchní, stejně jako ve všech individuálních vztazích)
- ve škole většinou selhávání (sociální zájem u nich převažuje nad zájmem o věci a úkoly) - špatné osvojování nových návyků a nových vědomostí

2. *Typ „sociální provokace“*

- domáhání pozornosti dospělých provokacemi, zlostnými výbuchy (agresivní vůči ostatním dětem, žárlivé)
- chování způsobeno neuspokojením potřeby vztahu a závislosti
- v individuálním kontaktu, kdy se jim dostává pozorné péče, jsou tyto děti jako vyměněné, dokážou být i milé
- tresty a omezování zvyšují jejich napětí a vedou k dalším provokacím

3. *Typ „hypoaktivní“, útlumový*

- aktivita těchto dětí snižená (nápadně pasivní, někdy až apatické)
- zájem o věci převažuje zpravidla nad zájmem sociálním
- většinou neschopnost citové odezvy
- také mentální vývoj postupuje zpomaleně

Projevy dětí, které přicházejí do pěstounské péče blíže popisuje také Bubleová (2014). Pokud dítě projevuje agresi, autoagresi ve formě sebepoškozování či nepřiměřeně reaguje v některých situacích, vypovídá to o jeho narušeném pocitu bezpečí a důvěry k ostatním lidem. Dítě se tak může bát interakce s neznámými lidmi či naopak odejít pryč s kýmkoli, kdo ho zaujme.

Řada dětí není schopná orientovat se v čase a prostoru, což v praxi může znamenat, že jakékoli, byť jen chvilkové opuštění dítěte náhradním rodičem v něm vyvolá panickou reakci. Neumí totiž rozlišit, co je potom, za chvíli, doma či jinde.

Bohužel nejsou vyloučeny ani poruchy příjmu potravy, vyměšování či spánku. Tyto se mohou projevovat již zmiňovanými usínacími rituály.

Změna životních okolností, kterou je příchod do nové rodiny je pro dítě další náročnou situací. Aby si dítě zaručilo určitý pocit jistoty a bezpečí, drží se tak naučených reakcí a vzorců chování i přestože nejsou již potřebné.

Dodržování dohod či nově stanovených pravidel činí dítěti nemalé potíže. Není schopno vyhodnotit příčiny a důsledky svého chování, ale má schopnost zajistit si své potřeby bez ohledu na druhé. To, co na první pohled může vypadat jako absence citů je však často skrývání citů za účelem obrany před tím, mít někoho rád a zvyknout si na novém místě. Tato obrana pravděpodobně není hnána ničím menším, než je strach z opětovné ztráty zázemí. Dále se mohou objevovat projevy uzavřenosti, odmítání nebo naopak přehnaná touha po náklonnosti.

Mluvíme-li o specifických projevech dětí v pěstounské péči, je třeba se pozastavit u tématu poruch attachmentu nebo-li poruch vztahové (či citové) vazby, jež se u nich nezdáka objevují a rovněž jsou jedním z témat hodných zřetele pěstounů. Jednou z autorek, která se zabývá poruchami vztahové vazby, je Kate Cairns. Ve své knize „Bezpečná vazba mezi náhradními rodiči a dítětem“ píše, jak se z pozice náhradního rodiče vyrovnat s traumatickými tématy, která si děti s sebou do pěstounské rodiny nesou a jakým způsobem lze u těchto dětí budovat psychickou odolnost.

„Vrozená touha po vazbě vytváří nejhlubší strukturu našeho života“ (Cairns, 2013, s. 66).

„Děti, které se dostanou do náhradní rodiny včas, si většinou rychle vytvoří k náhradním rodičům bezpečnou vazbu a naopak, vyhyčavé chování a obtíže s navázáním vztahu jsou tím častější, čím je dítě starší“ (Vágnerová, 2012, s. 24).

V příručce „Nádej na uzdravenie“ (2012) vydanou Asociací pro léčbu a vzdělávání v oblasti traumatu a připoutání (ATTACH) je poukazováno na potřebu rozlišovat normální styly připoutání od vážných narušení vztahové vazby, které mohou vést k poruchám attachmentu. Prvotní vztah rodiče s dítětem slouží k vytvoření vzorce, podle kterého dítě později bude vytvářet vztahy s jinými lidmi. Tento vzorec se formuje interakcemi mezi rodičem a dítětem a jeho prvotní fáze je dovršena koncem prvního roku života. Tento základ vytvořený v dětství určuje budoucí vědomí vlastní hodnoty, schopnost důvěřovat jiným lidem a představu o bezpečí okolního světa.

Miminko dává najevo svoje potřeby proječováním rozrušení či znepokojení, tedy pláčem. V ideálním případě rodič rozpozná, že je dítě nespokojené a zareaguje na potřebu dítěte jejím uspokojením. Rodič tak prostřednictvím uspokojování učí dítě zvládat negativní pocity. V případě, že jsou potřeby dítěte naplněné, dítě se učí, že rodič je někým, na koho se může spolehnout. Negativní pocity dítěte nejsou nikdy tak intenzivní, aby se jimi cítilo zahlcené. Společně s návratem do stavu spokojenosti zažívá dítě rovněž harmonizaci vztahu s rodičem.

Poznání, že negativní pocity trvají krátce a dají se zvládnout pomáhají dítěti být odolným a flexibilním. Spokojené dítě tak může časem být schopné snést menší pozornost či menší množství aktivní péče než jakou potřebuje dítě úzkostné či lehce rozrušitelné. Malé dítě, jehož potřeby byly v dostatečné míře uspokojovány má větší šanci na vytvoření toho, co nazýváme bezpečnou vztahovou vazbou. Bezpečné připoutání se u dítěte projevuje tím, že je schopno přijímat citovou či fyzickou náklonnost, sdílet celou řadu emocí a obvykle se jeví jako sebevědomé při objevování a poznávání nových věcí. Tyto děti se učí na základě zkušeností, že ostatní lidé jsou v podstatě dobří, důvěryhodní a ochotní pomoci. V případě, že se k nim lidé chovají tímto způsobem, děti nahlíží také na sebe sama jako na osoby dobré, hodné lásky, hodnotné a schopné.

Pakliže nedojde k bezpečnému připoutání hovoříme o nejistých stylech připoutání, které lze následně dělit do tří kategorií. Pro větší přehlednost jsou typy připoutání uvedeny v následující tabulce spolu s některými niterními přesvědčeními, jež o sobě dítě s tímto stylem vazby má:

Vyhýbavý styl	Ambivalentní styl	Dezorganizovaný styl
jsem hodno lásky, dokud nepotřebuji příliš	nejsem si jistý, jestli jsem hodno lásky	nejsem hodno lásky
moje pocity jsou pro okolí děsivé, tudíž se s nimi raději nesvěřím	moje pocity jsou příliš silné – cítím se jimi přehlceno	nemám žádnou hodnotu
jsem velmi schopný, takže vše zvládnou samo		nikam nepatřím a ani patřit nebudu

Tab. 3 Styly nejistého připoutání a přesvědčení dítěte (ATTACH, 2012, s. 30 – 34)

Vágnerová (2012) upozorňuje, že bezpečná vazba není samozřejmostí ani v běžných rodinách. Cairn (2013) na s. 65 uvádí: „*Nejistotou zahlcený styl vazby vykazuje asi jeden z deseti lidí. Tito lidé se neodpoutali od událostí svého dětství [...] často zůstávají závislí na dobrém mínění svých rodičů a jsou zcela zaměstnáni vlastními nenaplněnými dětskými potřebami*”.

Dalším specifíkem dětí, které jsou obvykle svěřovány do pěstounské péče může být přítomnost posttraumatické poruchy. Posttraumatická porucha se může vyvinout z nejrůznějších traumat a zanechává člověka v trvalém stavu vnitřního strachu. Podle ATTACH (2012) traumata mohou souviset i s předchozím tématem poruch připoutání. Takovéto trauma je pravděpodobně chronické či opakované. Příklady mohou být následující:

- Fyzické, emocionální či sexuální zneužívání objevující se v rodinném prostředí. Dítě může být obětí, svědkem nebo může vědět o tom, že ke zneužívání dochází. Rodič může být pachatelem tohoto zneužívání. Vyloučeny nejsou ani případy, ve kterých dítě vnímá, že rodič selhal při jeho ochraně nebo při ochraně někoho blízkého.
- Strádání týkající se životních potřeb: nedostatek stravy, lásky či opakované neposkytnutí úlevy od bolesti. Zejména u nejmenších dětí, které jsou plně odkázány na péči dospělých osob je selhání rodiče při naplňování těchto potřeb život ohrožující.
- Nedostatek interakcí s lidmi. Opakující se zanedbávání v raném dětství vytváří deficit v oblasti fyzické, emocionální, sociální či kognitivní.
- Zažívání opakujícího se a nebo dlouhotrvajícího odloučení od rodiče.

Cairn (2013) popisuje děti trpících posttraumatickou poruchou jako postrádající důvěru, zvědavost, empatii a sociální chování.

2.4 SYSTÉM SLUŽEB URČENÝ PĚSTOUNSKÝM RODINÁM

Jak je z předchozí kapitoly patrné, výchova pěstounských dětí není ani zdaleka ničím snadným. Autorka se domnívá, že je tedy více než přirozené, poskytnout podporu těmto rodinám nejen prostřednictvím dávek, ale rovněž nabídkou služeb, které slouží jako prostředek ke zkvalitnění péče o děti. Jak píše Bubleová (2014, s. 30 – 31) „*Náhradní rodiny se při výchově svěřených dětí potýkají se zcela specifickými situacemi. Odborníci na náhradní rodinnou péči jim mohou pomoci tyto situace lépe pochopit a ošetřit je. Postupně se i v České republice vytváří síť odborných služeb pro náhradní rodiny.*“

Služby jsou poskytovány jak náhradním rodičům, tak i samotným dětem. Značnou část služeb v současné době poskytují osoby pověřené k výkonu sociálně-právní ochrany dětí, ale postupně dochází k rozvíjení služeb, jež jsou poskytovány státními institucemi. Patří k nim například poradenství týkající se výchovy přijatých dětí, psychologicko-terapeutická pomoc, asistence při kontaktu s biologickou rodinou dítěte, klub náhradních rodin apod.

Středisko náhradní rodinné péče poskytuje na svých webových stránkách adresář služeb, v němž lze vyhledat kontakty na organizace, které danou službu poskytují. Služby se zde dělí na:

- Služby před přijetím dítěte: sociální poradenství, právní poradenství, e-prostor (př. online poradny), dlouhodobá podpora a doprovázení uchazečů o NRP, přípravy žadatelů, další průběžné vzdělávání žadatelů
- Služby během přijetí dítěte a těsně po přijetí dítěte do rodiny: sociální poradenství, právní poradenství, e-prostor (př. online poradny), psychologické poradenství, výchovné poradenství, dlouhodobé doprovázení, podpora attachmentu, pomoc při úpravě kontaktu dítěte s biologickou rodinou
- Služby během náhradní rodinné péče: sociální poradenství, právní poradenství, e-prostor (př. online poradny), psychologické poradenství, výchovné poradenství, speciální služby pro rodiny s postiženými dětmi, speciální služby pro rodiny s dětmi jiného etnika, dlouhodobé doprovázení rodin, průběžné vzdělávání náhradních rodičů, podpora attachmentu, asistovaný kontakt dítěte s biologickou rodinou, pravidelná klubová setkání náhradních rodičů, pobyt pro náhradní rodiny s odborným programem, respitní péče, další terapeutické služby pro náhradní rodiny, finanční pomoc náhradním rodinám, kulturní a zábavné rozvíjející programy pro rodiny s přijatými dětmi
- Služby pro děti v NRP: sociálně právní poradenství a konzultace, dlouhodobá podpora a doprovázení, výcvik sociálně-komunikačních dovedností, podpora identity dítěte, e-prostor, terapie, osobní asistence, dobrovolnická pomoc, pobyty, tábory a další setkávání dětí z NRP
- Služby během odchodu dítěte z náhradní výchovy: sociální poradenství, právní poradenství, e-prostor, psychologické poradenství, doprovázení, chráněná bydlení a domy na půl cesty
- Služby pro biologické rodiny dětí v NRP: sociálně-právní poradenství, psychologická pomoc, e-prostor, sanace rodiny, podpora kontaktu s dítětem v NRP

Existence těchto služeb však nezaručuje jejich užívání. Z toho důvodu v roce 2006 vznikl projekt s názvem „Pěstouni mají právo na služby“ a spolu s ním r. 2007 stejnojmenná publikace, která si klade za cíl „zvýšení povědomí pěstounů o vlastních právech a o poskytovaných sociálních službách v oblasti náhradní rodinné péče“ (s. 7).

Ve výše uvedeném zdroji se hned v úvodu na s. 5 může me dočíst následující: „Získali jsme zkušenost, že většina našich náhradních rodičů je zvyklá řešit své starosti a problémy s výchovou přijatých dětí svépomocí. Nabídka služeb a vzdělávání není pro ně něčím samozřejmým, ale pokud uvidí jejich přínos, začnou je sami vyhledávat.“

Ve sborníku příspěvků k provázení náhradních rodin „Provázení rodiny jako dlouhodobý proces“ (2012) je uvedeno, že podpora služeb je pro rodiny důležitá, ačkoli při vzniku Nadačního fondu Rozum a Cit, o jehož sborník se jedná, se situace jevila odlišně. Velká část pěstounů nebyla příjemcem žádné podpůrné služby. Jediným odborníkem v oblasti NRP byl pro tyto rodiny sociální pracovník OSPOD, který však plnil především kontrolní roli. Náhradní rodiče své problémy před pracovníkem OSPOD spíše skrývaly, z obavy, aby nebyla zpochybněna jejich rodičovská kompetence. Popsaná situace se tak stala podnětem ke vzniku služby nesoucí název doprovázení náhradních rodin.

Od chvíle, ve které se zrodila myšlenka poskytovat rodinám službu doprovázení uplynulo téměř deset let. Služba, která byla dříve nabízena jako jistá forma krizové intervence je v současné době službou poskytovanou už od počátku NRP.

Doprovázení podporuje náhradní rodinu jakožto systém. Pomáhá náhradním rodičům lépe pochopit, co se odehrává uvnitř „dětských duší“ aby na základě tohoto pochopení mohli nalézt nejvhodnější přístup k jednotlivým dětem, který by zajistil jejich rozvoj a pomohl jim nalézt si své místo ve společnosti. Služba doprovázení se zaměřuje na vztahy a komunikaci mezi jednotlivými členy rodiny a rovněž na komunikaci mezi rodinou a společenským prostředím. Snaží se udržovat stabilitu rodiny, vede ji k pozitivnímu rozvoji a samostatnosti. Jedním z jejích cílů je pomoci rodičům zbavovat se obav a nejistot, které se mohou vyskytnout při výchově svěřených dětí. Může mít významný terapeutický účinek. Jelikož zajišťuje rodině podporu, působí rovněž jako prevence možného selhání rodinného systému – k odvrácení případného rizika návratu dětí do ústavní péče.

Pracovník, plnící funkci průvodce (nikoli kontrolora, jako je tomu mnohdy u pracovníků OSPOD), navštěvuje rodinu v jejím domácím prostředí a pracuje s ní jako s celým systémem, případně tento systém alespoň poznává. K osobnímu kontaktu s rodinou dochází minimálně jedenkrát měsíčně. Při práci jsou vždy stanoveny cíle a je naplánován postup, jakými prostředky bude tohoto cíle dosaženo.

„Principem, ze kterého se při práci s rodinným systémem vychází, je tvrzení, že změna jedné části systému se odrazí na celém systému, a tím i na jednotlivých jeho částech. Takto to vypadá i s prací s jakoukoliv rodinou. Má-li se udát změna např. s problémovým dítětem, je

třeba pracovat nejen s ním, ale s celým prostředím, ve kterém dítě žije. Úprava systému se pak zobrazí i na dítěti samém“ (Jeníčková, Máliková, 2012, s. 6).

Jednou z organizací, která nabízí služby pěstounským rodinám je o.p.s. Dobrá rodina. Vzhledem k tomu, že se k této organizaci do jisté míry vztahuje praktická část diplomové práce, domnívá se autorka, že je důležité zmínit se na tomto místě o její činnosti, nabízených službách a způsobu fungování.

2.4.1 O.P.S. DOBRÁ RODINA

o.p.s. Dobrá rodina je společností zabývající se ochranou a podporou dětí, které nemohou vyrůstat ve vlastní rodině. Pěstounská péče je zde vnímána jako nejvhodnější alternativa s vědomím toho, že ani kvalitní náhradní rodinná péče nemůže plnohodnotně nahradit péči rodiny vlastní. Umožňuje však dětem *„vyrůstat v rodinném prostředí, vytvářet si citovou vazbu k blízkým osobám, zažívat situace běžného každodenního života, zachovávat svou historii a budovat zdravou identitu“* (dostupné z: <http://www.dobrarodina.cz/o-nas/143-co-delame>).

V současné době Dobrá rodina doprovází okolo 800 pěstounských rodin poskytujících zázemí a péči více než 1 000 dětem.

Služby Dobré rodiny jsou poskytovány na území celé České republiky. Každý region má svého koordinátora, který řídí tamější doprovázející pracovníky a plánuje další aktivity, jež Dobrá rodina svým uživatelům poskytuje.

Všichni zaměstnanci, kteří pracují s pěstounskými rodinami jsou odborníky v oblasti výkonu sociálně-právní ochrany a procházejí pravidelnými proškoleními.

Činnost o.p.s. Dobrá rodina:

- Pomoc zájemcům o náhradní rodičovství
- Příprava kampaní na vyhledávání pěstounů
- Příprava pěstounů a osvojitelů
(Přípravy může zajišťovat jak krajský úřad, tak i další organizace, které k jejich vedení získají pověření dle § 48 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.)
- Uzavírání dohod a doprovázení
- Vzdělávání
- Zapojování dobrovolníků
(pomoc na akcích Dobré rodiny, doučování dětí, odlehčení pěstounům apod.)

- Podpora transformace
(v oblasti legislativy, výzkumná činnost, transformace péče o ohrožené děti atd.)
- Nabízení systémových řešení
(pomocí Metodického centra)
- Využívání moderních přístupů
(socioterapeutické techniky, rodinné konference, případové konference atd.)

Pracovníci Dobré rodiny se řídí základními principy Úmluvy o právech dítěte a ctí principy osobní svobody a zodpovědnosti, otevřenosti a respektu k dítěti a jeho rodině. Na webových stránkách o.p.s. Dobré rodiny jsou uvedeny následující zásady práce:

1. Zájem dítěte
  - respektujeme základní hledisko sociálně-právní ochrany dětí
  - vždy je pro nás prioritou zájem dítěte a jeho rodiny
2. Kvalita a stabilita péče
  - klademe důraz na kvalitu péče o dítě a stabilitu prostředí, v němž dítě vyrůstá
  - podporujeme vznik vztahu mezi dítětem a pěstounem, mapujeme potřeby dítěte i pěstounské rodiny a reagujeme na ně
  - rozvíjíme znalosti i kompetence náhradních rodičů
  - zajišťujeme služby potřebné pro výkon náhradní rodinné péče a spolupracujeme i s dalšími organizacemi a institucemi v oblasti péče o ohrožené děti
3. Dítě a rodina
  - podporujeme a respektujeme vazby dítěte na biologické rodiče, příbuzné, blízké osoby i jeho vazby na přirozené sociální prostředí
4. Otevřenost a důvěra
  - s dítětem i s pěstounem komunikujeme otevřeně, na partnerské bázi
  - informace, které jsou nám sděleny, považujeme za důvěrné a tak s nimi také následně zacházíme (třetí osobě mohou být sděleny pouze s předchozím souhlasem dítěte nebo pěstouna)
5. Participace dítěte
  - při práci s pěstounskými rodinami zjišťujeme názor dítěte, kterému přikládáme váhu a věnujeme mu patřičnou pozornost
  - dítě informujeme o všech záležitostech, které se jej týkají

- dohlížíme na to, aby děti byly zapojovány do každodenního rozhodování také v pěstounských rodinách
6. Jedinečnost situace dítěte a pěstounské rodiny
- respektujeme identitu dítěte (včetně etnicity, kulturní příslušnosti, původu, náboženského vyznání a dalších faktorů vytvářejících identitu osobnosti) a jedinečnost každé pěstounské rodiny
  - podporujeme různorodost a prosazujeme rovný přístup ke všem

Dobrá rodina si v oblasti pěstounské péče klade za cíl následující:

„zajištění účinné ochrany dětí svěřených do náhradní rodinné péče. Tam, kde děti nemohou vyrůstat ve stabilním prostředí vlastní rodiny, nabízíme podporu prostřednictvím kvalitních, spolehlivých a vysoce odborných služeb.

Posláním obecně prospěšné společnosti Dobrá rodina je rozvoj náhradní rodinné péče v České republice a naplňování nejlepšího zájmu dětí svěřených do náhradní rodinné péče prostřednictvím podpory a doprovázení náhradních rodin, rozvojem moderních metod práce s náhradními rodinami a dětmi svěřenými do náhradní rodinné péče a aktivní účasti na veřejné diskusi o způsobech zajištění péče o ohrožené děti.

Stejně jako i další západoevropské, ale i východoevropské země bychom chtěli dosáhnout stanovení věkové hranice, pod kterou nebudou děti do ústavní péče umisťovány vůbec. V Rakousku, Německu, ale také v Rumunsku nebo v Itálii je tato hranice stanovena na 3 roky věku a v některých zemích je stanovena přímo zákonem. Na Slovensku je hranice stanovena na 6 let věku“ (dostupné z: <http://www.dobrarodina.cz/chci-byt-pestounem/124-proc-pestounska-pece>).

3 TERAPIE A PĚSTOUNSKÁ PÉČE

Mezi nabízenými službami, které mohou dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí § 47a pěstounské rodiny využívat, jsou i psychologické či terapeutické služby. Výzkum z roku 2007, jehož výsledky byli prezentovány v rámci projektu „Pěstouni mají právo na služby“ ve stejnojmenné publikaci, ukazuje, že služby tohoto typu byli pěstouny užívány nejvíce.

Na webových stránkách virtuální knihovny NRP se můžeme o odborné pomoci dočíst následující: *„Pěstounovi je ze strany doprovázejícího subjektu poskytována odborná pomoc průběžně v rámci poradenství. Vedle toho má pěstoun nárok při řešení složitějších problémů využít pomoc ve formě terapie, psychologické či jiné odborné pomoci. Doprovázející subjekt má povinnost takovou pomoc zprostředkovat, v odůvodněných případech ji může i uhradit.“*

Podstatné však je, aby se jednalo o potřebu, jež přímo souvisí s výkonem pěstounské péče. Na výše uvedených stránkách jsou uvedeny okruhy problémů, jež tento požadavek splňují:

- zpracování ztráty (odloučení dítěte od rodičů a dalších blízkých osob),
- navázání bezpečné citové vazby s pečující osobou (techniky na podporu attachmentu, práce s důsledky poruch attachmentu u dětí, které prošly ústavní péčí atd.),
- identita dítěte (vztah k rodičům, svému původu atd.),
- vztahy s rodiči a dalšími blízkými osobami (a to i v případě, kdy dítě není s těmito osobami v kontaktu),
- řešení traumat (práce s následky týrání, zneužívání a dalších následků zásahu do života dítěte),
- terapie pro pěstouny, např. pro překonání náročných situací souvisejících s péčí o dítě se specifickými potřebami atd.

Zezulová (2012, s. 88) upozorňuje na skutečnost, že vyhledání odborníka není pro pěstouny ničím snadným, jelikož je stále málo těch, kteří mají povědomí o pěstounské péči, jejích specifikách a rizicích.

3.1 TERAPIE VYUŽÍVANÉ V OBLASTI PĚSTOUNSKÉ PÉČE

Tato kapitola slouží pro představu o tom, jaké terapeutické formy či metody jsou v současné době pěstounským rodinám nabízeny. Pro větší přehlednost je dělena na podkapitoly stručně pojednávajících o jednotlivých typech terapií.

3.1.1 TERAPEUTICKÉ RODIČOVSTVÍ

Jednou z terapeutických metod, jíž doporučuje a pomáhá zajišťovat například i Dobrá rodina je terapeutické rodičovství (dostupné z: <http://www.dobrarodina.cz/novinky/237-abeceda-pestounske-pece-t-jako-terapeuticke-rodicovstvi>).

Jedná se o metodu, která má pomoci dětem s poruchami attachmentu, tedy dětem stíženým traumatem z dětství. Je prostředkem k „zacelování mezer ve vývoji dítěte“. Poskytuje dítěti prostor ke změně vzorců chování a učí ho novým způsobům komunikace.

Na průběhu terapie se podílí několik aktérů: dítě, pečující osoba/y a terapeut. Dítě by od ostatních aktérů mělo pociťovat přijetí, ať už je jakékoli.

Cílem terapie je vytvořit blízký a bezpečný vztah s dítětem, tak aby se necítilo být zahanbované, ale naopak přijímané, avšak zároveň mu byli stanoveny jasné a pevné hranice, zajišťující mu pocit bezpečí.

Metoda klade vysoké nároky na pečující osobu, jež zajišťuje léčbu dítěte dvacet čtyři hodin denně. Jak uvádí ATTACH (2012): „*Terapeutické rodičovství se zaměřuje na budování vztahu mezi rodičem a dítětem prostřednictvím podpory rozvoje rodiče...*“ Úkolem terapeuta je posilování interakcí mezi pěstounem a dítětem. Zároveň terapeut léčebný proces řídí a určuje jednotlivé kroky s ohledem na momentální situaci a individuální možnosti a potřeby pečujících osob i dětí.

Na začátku terapie je vytvořen plán péče a následují pravidelná (obvykle dvouhodinová) setkávání terapeuta a náhradního rodiče a zvláště také terapeuta a dítěte. Později dochází k setkávání všech aktérů společně, přičemž sezení je vždy zakončeno reflexí bez účasti dítěte. Principy terapeutického rodičovství včetně úkolů a postupů se poté uplatňují v domácím prostředí za běžného fungování rodiny.

Hughes in Cairns (2013, s. 81) říká, že „*prostředí by mělo být takové, aby pečovateli umožnilo vytvořit a udržet určitý postoj k dítěti.*“ Cairns (tamtéž) dále upozorňuje na nutnost, aby byl postoj pečujících osob vždy spolehlivý, pozorný, přátelský a empatický.

Na webových stránkách Dobré rodiny je v souvislosti s předchozím tvrzením uvedeno pět elementů terapeutického rodičovství, jež utváří bezpečný prostor pro “růst“ dítěte:

- hravost
- láska
- přijetí
- zvědavost
- vcítění

3.1.2 SYSTEMICKÁ TERAPIE

„Systemická terapie chápe rodinu jako uzavřený systém, který je autonomní a sám sebe regulující“ (Kratochvíl, 2012, s. 270). Základní tezí systemické terapie je následující tvrzení:

„problém vytváří systém“. Dalo by se tedy říct, že návodem, jak absolvovat úspěšně systemickou terapii je věta: „Změň systém a tvůj problém zmizí.“

o.p.s. Náhradním rodinám, které nabízí tento typ terapie, na svých webových stránkách (<http://www.nahradnimrodimam.cz/>) uvádí, že se jedná o terapii krátkou, jež je zaměřená na řešení. Vztah terapeut – klient, je zde založen na spolupráci, při níž jsou oba aktéři rovnocennými partnery. Systemická terapie nevyhledává situace, v nichž se klient (v tomto případě náhradní rodič či dítě) zachoval špatně, naopak staví na všem dobrém, co už klient dělá. Terapeut je pro klienta průvodcem, jehož úkolem není nabízet hotová řešení, nýbrž poskytnout prostor, v němž klient sám nalezne řešení s využitím vlastních zdrojů.

Existuje několik technik, které systemická terapie využívá. Kratochvíl (tamtéž) uvádí některé příklady těchto technik:

- Cirkulární dotazování:
  - namísto dotazu, co si myslí nebo přeje klient, tážeme se, co si myslí, že si myslí či přeje jiný člen rodiny
  - využitelné v případě, že klientovi činí potíže hovořit o vlastních pocitech a postojích
- Otázka po zázraku:
  - způsob, jak získat klientův popis cíle terapie
  - znění otázky: „Předpokládejme, že se jedné noci, zatímco budete spát, stane zázrak a váš problém se vyřeší. Vy to ale nevíte, protože jste spal. Jak to poznáte?“

- Zhodnocení pozitiv:
  - terapeut zadává rodině úkol, aby do příštího setkání sledovala dění v rodině, aby mohla říct, co by si přála, aby v ní pokračovalo i nadále
  - přeorientování pozornosti na žádoucí chování namísto chování, které je předmětem stížností
- Externalizace problému:
  - označení problému, jakožto něčeho, co je vně klienta a nepatří to k jeho osobnosti
  - klient tak může spolu s osobami ze svého okolí kritizovat problémy jako něco cizího, vnějšího, jako společného nepřítele

3.1.3 RODINNÁ TERAPIE

„Využití principů rodinné terapie umožní terapeutovi seznámit se s mechanismy opakujících se problémů, pomoci najít rodině cestu ze začarovaného kruhu a aktivovat vlastní ozdravné síly rodiny. Společná práce je nejčastěji zaměřena na analýzu stávajícího způsobu komunikace v rodinném systému, rozvoj nových možností a hledání řešení“ (dostupné z: <http://www.nahradnimrodam.cz/terapie/>).

na rozdíl od systemické terapie je rodinná terapie založená na tezi, jež se na první pohled může zdát podobná, ale významově je zcela jiná: „*system vytváří problém*“. Kratochvíl (2012) tedy říká, že rodinný terapeut chápe chorobný symptom jako patologii systému. Proto intervence spočívá ve snaze pozměnit rovnováhu a interakce systému.

Satirová in Kratochvíl (2012, s. 268) upozorňuje na existenci čtyř nesprávných vzorců v komunikaci členů rodiny a označuje je za komunikaci:

1. obviňující
2. usmiřující za každou cenu
3. chladně racionální
4. nevěcnou, rušivou.

Ve chvíli, kdy jsou tyto vzorce rozpoznány, následuje práce na jejich nahrazení komunikací, která je otevřená, vyjadřuje skutečné pocity a respektuje pocity druhých. Lze využít neverbálních projevů, jako jsou pohled do očí či doteky, zejména pak nastavování do soch a sousoší.

Minuchin in Kratochvíl (2012, s. 267) například zdůrazňuje existenci hranic rodinných subsystemů a upozorňuje na rigidní koalice (např. matka a syn vs. otec a dcera), jež je třeba narušit, aby mohla komunikace probíhat i mimo ně.

3.1.4 DYADICKÁ VÝVOJOVÁ TERAPIE

Dyadickou vývojovou terapii nabízí např. LATUS pro rodinu o.p.s. či o.p.s. Náhradním rodinám. Terapie je určena dětem a dospívajícím, kteří trpí poruchou attachmentu a komplexním vývojovým traumatem. Jak se lze dočíst na webových stránkách organizace Náhradním rodinám, do terapie vstupují děti společně s rodiči, náhradními rodiči či pěstouny. Zaměření terapie je na vztahy, vnitřní pracovní modely a reflektivní schopnost zúčastněných.

„První sezení probíhá společně s celou rodinou, následně terapeut pracuje zvlášť s dítětem a zvlášť s rodiči, vytváří diagnostiku tzv. poruchy attachmentu. Během dalších setkání podporuje vzájemný vztah dítěte s rodiči, pomáhá rodičům pochopit projevy dítěte a poskytuje jim náhled na jejich vlastní reakce“ (dostupné z: <http://www.latusprorodinu.cz/odborna-cinnost/terapeuticka-prace-s-celou-rodinou/>).

3.1.5 TERAPIE HROU

Kromě terapeutické práce zahrnující celou rodinu lze terapeuticky pracovat i se samotným dítětem. Jednou z osvědčených metod v oblasti terapie poskytované nejen dětem z pěstounské péče je terapie hrou. Nabízí ji například LATUS pro rodinu o.p.s. .

Terapie využívá hru, jako přirozený prostředek komunikace, jež vytváří pomyslný most mezi dítětem a dospělou osobou. Terapie je prostředkem k vytvoření bezpečného prostoru, v němž děti mohou vyjadřovat svoje pocity ve společnosti terapeuta, který s nimi nadále pracuje. Terapeutický proces poskytuje dítěti možnost vytvořit si zdravý vztah s dospělou osobou (terapeutem) a zároveň učí dítě fungovat v nastavených hranicích.

Organizace LATUS pro rodinu o.p.s. na svých webových stránkách uvádí, že *„během terapie používá terapeut speciální hračky, které dítěti pomáhají vyjádřit to, co se mu špatně sděluje slovy“*.

3.1.6 MY BACKPACK

Terapeutická metoda, která vznikla v Holandsku roku 2014. V současné době je nabízena například o.p.s. Náhradním rodinám.

Na domovských stránkách projektu My Backpack, jehož název nese i samotná metoda, se můžeme dočíst následující informace:

Metoda My backpack je podpůrným nástrojem využitelným v oblasti náhradní rodinné péče. Pomáhá odborným pracovníkům či pečujícím osobám mluvit s dětmi o těžkých tématech, které se týkají především jejich umístění v náhradní rodinné péči. Metoda byla vyvinuta ve spolupráci s dětmi pro děti – zohledňuje jejich vnímání a prožívání.

Prostřednictvím animovaného příběhu káčátka, které je nuceno odejít z původní rodiny do nové získávají děti náhled na situaci, kterou rovněž prožili. Následně každé z dětí získává své vlastní káčátko v podobě maňáska, jež se stává jeho kamarádem, má vlastní jméno a příběh. Tento příběh dítě vytváří s pomocí dospělého v interaktivním počítačovém programu. „*Program umožňuje příběh vytisknout do podoby knížky, kterou si dítě podle svých přání dále vybarvuje a dotváří. Knižka dítě doprovází jeho dalším životem a stává se významným, zároveň přímo dítětem vytvořeným, materiálem pro práci s jeho životním příběhem a jeho minulostí. Vytvoření uceleného životního příběhu dítěte je důležité pro rozvoj jeho identity, napomáhá k jeho zakotvení v životě a k vytváření uspokojivých mezilidských vztahů*“ (dostupné z: <http://www.mybackpack.cz/mybackpack.htm>).

3.2 EXPRESIVNÍ TERAPIE

Dalším typem terapií, které si v současné době budují své nezastupitelné místo nejen v rámci odborné pomoci v oblasti náhradní rodinné péče jsou expresivní terapie. Řada organizací zaměřených na podporu náhradní rodinné péče v současné době některé z expresivních terapií nabízí v rámci poskytovaných služeb.

Müller (2007, s 28) definuje expresivní terapii (nebo-li arteterapii v širším slova smyslu) jako: „*odbornou, záměrnou a cílevědomou aplikaci uměleckých prostředků použitou za účelem pomoci lidem změnit jejich chování, myšlení, emoce či osobnostní strukturu společensky i individuálně přijatelným směrem.*“

Jednotlivé druhy umění se tedy stávají prostředky s nimiž je dosahováno terapeutických cílů. K nejrozšířenějším druhům expresivních terapií, o nichž v souvislosti s pěstounskou péčí píše například Zezulová (2012), patří arteterapie v užším slova smyslu a animoterapie (tj. terapie s účastí zvířete – canisterapie, hipoterapie, aj.).

Kopta (2008) považuje využití arteterapie v náhradní rodinné péči za vhodné a účinné. Děti svěřené do péče náhradních rodin mívají často negativní zkušenosti s terapeuty či psychology, které jsou zpravidla spojené s traumatickými zážitky těchto dětí. Arteterapie však nabízí výtvarné postupy, v nichž děti nespátřují nic ohrožujícího a mohou tak bezpečně vyjádřit to, co slovy nemohou či nechtějí popsat.

Canisterapie je v odborné literatuře spojována s léčbou deprivací a svou úlohu plní i v rámci intervence u dětí týraných a zneužívaných.

Kromě již zmíněných existují i další druhy expresivních terapií, jejichž využití v oblasti náhradní rodinné péče se v současné době jeví jako méně časté. Patří k nim například biblioterapie, poetoterapie, tanečně-pohybová terapie, muzikoterapie a dramaterapie.

3.2.1 DRAMATERAPIE

Dramaterapie může být chápána jako svébytný psychoterapeutický postup (drama as therapy) či využívána v rámci „velkých“ psychoterapeutických škol (drama in therapy).

Landy (in Valenta, 2007, s. 23) definuje dramaterapii jako *„záměrné použití dramatických/divadelních postupů pro dosažení terapeutického cíle symptomatické úlevy, duševní i fyzické integrace a osobního růstu.“*

Sám Valenta (tamtéž) pohlíží na dramaterapii jako na *„léčebně-výchovnou (terapeuticko-formativní) disciplínu, v níž převažují skupinové aktivity využívající ve skupinové dynamice divadelních a dramatických prostředků k dosažení symptomatické úlevy, ke zmírnění důsledků psychických poruch i sociálních problémů a k dosažení personálně sociálního růstu a integrace osobnosti.“*

Kromě zařazení mezi expresivní terapie lze v literatuře nalézt dramaterapii mezi paradivadelními systémy jako jsou psychodrama, sociodrama, psychogymnastika a teatroterapie, z nichž dramaterapie leží nejbližší pomyslnému středu mezi terapií a uměním. V praxi to znamená, že výsledkem není umělecké dílo, jako je tomu v případě teatroterapie ani zcela do hloubky terapeuticky „rozebraný“ jedinec, způsobem, se kterým se můžeme setkat u psychodramatu.

Další „příbuzenský vztah“, který je na první pohled patrný, pojí dramaterapii s výchovnou dramatikou (dramikou, dramatickou výchovou, DIE), přičemž autorka diplomové práce se domnívá, že rozdílnost těchto systémů lze mimo jiné vystihnout následujícím tvrzením: *„Zatímco záměrem dramatické výchovy je naučit člověka, jak být někým jiným, záměrem dramaterapie je naučit jej, jak být sám sebou.“*

Dramaterapeutická intervence může být realizována skupinově či individuálně. Individuální forma je však v České republice, stejně jako v zahraničí spíše vzácností. Za základní organizační formu je tedy označována skupinová terapie využívající významný facilitátor skupinových aktivit a účinný terapeutický prostředek v jednom - skupinovou dynamiku. Počet klientů ve skupině se obvykle pohybuje mezi osmi až dvanácti. V literatuře se však můžeme setkat i s rozdílnými údaji. Majzlanová například uvádí rozmezí tři až deseti osob. Z dostupných zdrojů je tedy patrné, že počet klientů je, stejně jako mnohé jiné v terapii, individuální a závisí například na typu klientely. Tato je, jak uvádí Valenta (2007), v

porovnání s ostatními divadelně-terapeutickými postupy, značně široká. Může se jednat o jedince s mentálním postižením, děti se specifickými vývojovými poruchami učení a chování, jedince psychosociálně ohrožené či trpící sociálním vyloučením atd.

Cíle dramaterapie částečně vyplývají z typu klientely, pro kterou je dramaterapeutické sezení strukturováno – tyto cíle jsou nazývány specifickými. Jedná se například o cíl vycvičit paměť u seniorů v rámci prevence Alzheimerovi choroby. Emunah (in Valenta, 2007, s. 31) uvádí následující cíle nespecifické:

- zvyšování sociální interakce a interpersonální inteligence
- získání schopnosti uvolnit se
- zvládnutí kontroly svých emocí
- změna nekonstruktivního chování
- rozšíření repertoáru rolí pro život
- získání schopnosti spontánního chování
- rozvoj představivosti a koncentrace
- posílení sebedůvěry, sebeúcty a zvyšování intrapersonální inteligence
- získání schopnosti poznat a přijmout svoje omezení i možnosti.

Prostředky, jimiž dramaterapie v dosahování zmíněných cílů disponuje jsou dle Valenty (2007) téměř totožné s prostředky výchovně dramatickými.

Jako jeden ze základních dramaterapeutických prostředků je označována improvizace. Na rozdíl od strukturovaného tvaru umožňuje improvizace „vyplout na povrch“ niterním stavům klienta, poskytuje mu větší svobodu v experimentování s rolí, rozvíjí spontaneitu a má blíže k tomu, co klient může prožívat v běžném životě.

Improvizaci v dramaterapii lze rozlišit na tři typy:

- plánovaná improvizace
  - silně strukturovaná, avšak málo času na seznámení s rolí
  - výsledek výstupu často neznámý
- neplánovaná improvizace
  - okamžitá možnost volby zda vstup do role přijmout či nikoli
- nepřipravená improvizace
  - mimo plán a záměr terapeuta
  - klient nepředvídá roli ani situaci, plynule přechází z jedné scény do druhé

(Emunah in Valenta, 2007, s. 33)

K dalším prostředkům této expresivní terapie patří mimická a řečová cvičení, dramatická hra, verbální hra a hra v roli, scénář, mýty a příběhy, práce s textem, vyprávění příběhů, líčení, masky, loutková a maňásková hra, pohyb, pantomima, hra s objekty a kresba, simulace a charakterizace.

Z uvedeného je patrné, že ač vychází dramaterapie primárně z divadelního umění, její prostředky se nemusí výlučně vztahovat pouze k němu. Zároveň lze poukázat na fakt, že v rámci dramaterapie lze využít i prvky jiných terapií a činností více či méně vzdálených dramatickému prostředí. Jak bylo řečeno v úvodu podkapitoly, sama dramaterapie je tímto způsobem využitelná v rámci jiných typů terapií. Jinými slovy „vše souvisí se vším“ a v rámci terapií, toto tvrzení platí obzvláště.

Zamýšlíme – li se nad smysluplností využití dramaterapie, je třeba jmenovat její účinné faktory. Jedním z nich je kataraktický (tedy ne estetický, ale ozdravný) účinek, jenž poskytuje dramatické prostředí a kterýžto byl popsán již v Aristotelově „Poetice“. K dosažení katarze slouží abreakce (odžití, odreagování emocí). Za formu katarze někteří autoři rovněž považují korektivní emoční zkušenost. Jedná se o „*zkušenost, kterou klient získá prožitím situace, jež je kontrastní a zásadně rozporná s jeho nevhodným očekáváním, čímž nabývá potenciál vedoucí k možné změně postoje a tím i chován*“ (Valenta, 2007, s. 92).

3.2.1.1 Strukturované dramaterapeutické projekty

Müller a kol. (2007) píše, že aby bylo dosaženo co největšího terapeuticko-formativního efektu, je zapotřebí zkombinovat jednotlivé metody a techniky dramiky a dramaterapie (případně i jiné paradivadelní disciplíny). V případě, že je tento postup aplikován, výsledkem je celek, jež nese název dramaterapeutický projekt.

Projektová metoda vytvořená a užívaná v pedagogickém prostředí s sebou nese řadu pozitiv, která jsou obsažena (spolu s dalšími klady) i v dramaterapeutickém projektování. Jedná se o: kooperaci, motivaci, řešení problémů a získávání zkušeností praktickou činností a experimentováním, umocnění vnitřního prožitku, rozvoj tvořivosti, imaginace a intuice, rozvoj odpovědnosti, tolerance, formování osobnosti jako celku, rozvoj empatie a atd.

Projekty, jenž využívá jak dramaterapie, tak i výchovná dramatika, jsou tvořeny (kromě jiného) za pomoci celé řady dramatických konvencí, které blíže popisuje Müller a kol. (2007).

Jsou jimi například:

- zvukový obraz (výkřiky, šepot, slova – dialog či monolog, nahrávky reálných zvuků apod. vytvoření atmosféry, kulisy pro umocnění scény)
- charakteristika postavy (tvorba charakteru konkrétní postavy)

- kostýmy a rekvizity (taktéž směřování k charakterizaci)
- zápisníky, dopisy, deníky, zprávy a fotografie, telefonní záznamy (vnesení informace do dramatu)
- živé obrazy (možnost „zmrazit“ pohyb a zastavit čas – sousoší či fotografie, možnost analyzovat situaci)
- plášť odborníka (klient v roli odborníka, jež posuzuje situaci z hlediska erudovanosti v konkrétním oboru)
- lektor v roli (motivace skupiny či posunutí děje kontrolovaným směrem)
- rituál (prostřednictvím rituálu je možná identifikace s určitými hodnotami, společností, skupinou, kulturou apod. a mají svůj význam i v každodenním životě klienta)
- masky (nástroj distancování a „zanonymění“ postav)
- alter ego (dvojník vyjadřující vnitřní svět postavy) apod.

Strukturovaná lekce dramiky a dramaterapeutický projekt mají však, i přestože je pojí společný základ, řadu odlišností, které jsou přiblíženy v následující tabulce vytvořené na podkladě informací jež uvádí Müller a kol. (2007):

	Dramaterapeutický projekt	Dramatický projekt
účastníci	klienti se specifickými problémy či potřebami	běžní žáci nejrůznějších typů a stupňů škol uměleckých či speciálních
cíle	terapeuticko-formativní (psychagogická oblast)	informativní, formativní (především etické hodnoty)
estetická úroveň (obecně)	nižší	Vyšší
struktura	obvykle volnější a plošší	obvykle větší závislost na „Aristotelově parabole“
časová rozvaha a počet participientů	dáno rámcem instituce a klientelou (potřeba přizpůsobení v rámci klientely)	členitější – jedna vyučovací jednotka až celoroční práce, 6 - 40 dětí)

Tab. 4 Rozdíly mezi Dramaterapeutickým a dramatickým projektem

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZNAM DRAMATERAPIE V PĚSTOUNSKÉ PÉČI

V předchozích kapitolách byla nastíněna situace, v níž se nacházejí pěstounské rodiny a jim svěřené děti a to především z hlediska legislativního systému a specifických charakteristik dětí. Za pomyslnou odpověď na náročnost každodenního života rodin, který je ovlivněn zmíněnými faktory, by se dala považovat nabídka služeb určených pěstounským rodinám, které byla rovněž věnována jedna z kapitol. Výzkum, který je blíže popsán v následující části diplomové práce, je však dost možná pomyslnou bránou k dalším možnostem intervence.

Dramaterapie, jejíž specifikace je obsažena v poslední kapitole teoretické části diplomové práce, se od jiných terapeutických metod liší, a to především svými prostředky. Právě dramaterapeutické prostředky v čele s dramaterapeutickým projektem jsou dle autorčina názoru tím, co ji činí ideální k navázání kontaktu s dětmi v pěstounské péči. Potvrzení či vyvrácení tohoto tvrzení je cílem následujícího výzkumu.

4.1 OSOBNOST AUTORKY

Autorkou výzkumu popsaného v diplomové práci je pětadvacetiletá studentka navazujícího magisterského studia oboru Speciální pedagogika – dramaterapie na Univerzitě Palackého v Olomouci.

K výběru tématu diplomové práce, a tedy i výzkumu, ji inspirovalo studium dramaterapie spolu se zkušenostmi práce s dětmi v pěstounské péči. S problematikou těchto dětí se v praxi poprvé setkala v roce 2012, kdy v rámci vysokoškolské praxe absolvovala týdenní letní táborový pobyt, který každoročně pořádá Středisko volného času Lužánky tehdy ve spolupráci se Sdružením pěstounských rodin (v současné době je v tomto směru již třetím rokem navázána spolupráce s o.p.s. Dobrá rodina). Tento tábor byl pro autorku nejen první zkušeností s pěstounskými dětmi, ale i první táborovou zkušeností vůbec. Přestože se v tomto případě jednalo takřka o „křest ohněm“, účast na těchto táborech se stala pro autorku každoroční tradicí. I přes svoji náročnost a specifčnost se z pohledu autorky jedná o práci, která je naplňující a smysluplná.

Co se týče dramaterapie, ta je pro autorku do jisté míry srdeční záležitostí. Od čtrnácti let se aktivně věnuje divadlu a domnívá se, že právě divadelní prostředí a spolupráce s lidmi, které díky němu poznala z ní učinili osobnost, kterou je. Kromě aktivní účasti na představeních se

v současné době podílí na uměleckém vedení koncertní verze Jesus Christ Superstar, která měla premiéru v dubnu 2016. V zimním semestru 2014/2015 také vedla divadelní kroužek v MŠ Selské náměstí v Olomouci.

V oblasti práce s dětmi byla pro autorku zlomovou zkušeností práce asistentky pedagoga a vychovatelky na ZŠ Pastviny v oddělení Montessori pedagogiky, kterou vykonávala v roce 2013/2014. Zcela nový přístup k výchově a vzdělávání dětí přijala autorka za svůj a po absolvování kurzu „Respektovat a být respektován“ se rozhodla zásady respektující komunikace vnést i do práce s dětmi v pěstounské péči. Výše zmíněné letní tábory se tedy staly tábory s respektujícím přístupem, které se obejdou bez soutěžních aktivit a podporují děti v budování vzájemné úcty, sebeúcty, rozvoji kreativity, uvědomování si zodpovědnosti za sebe sama apod.

Autorka sama sebe považuje za bytost veselou, láskyplnou, empatickou a kreativní. Snaží se neustále pracovat na seberozvoji - zlepšovat schopnost efektivní komunikace nejen s dětmi, rozvíjet své znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a vzdělávání a celkově harmonizovat svůj život i sebe sama.

Ke specifickým jejím přístupům k dětem, které by mohli mít vliv na výsledky výzkumu lze dle jejího názoru zařadit především již zmíněný „respektující přístup komunikace“ a ovlivněnost gestalt terapeutickým přístupem, se kterým se setkala v průběhu studia na vysoké škole. Jedná se o formu terapie, zaměřenou na přítomnost a na prožívání a vyjadřování emocí.

4.2 KOTERAPEUT

K realizaci výzkumu se autorka rozhodla využít účasti koterapeuta. Pro tuto funkci si zvolila svoji spolužačku z bakalářského studia Bc. Lindu Brzoňovou. Tato volba byla zcela záměrná, jelikož se jedná o osobu, která se ve zkoumané problematice dobře orientuje a je nejen bývalou spolužačkou, ale i blízkou přítelkyní autorky, tudíž bylo lze předpokládat, že vzájemná spolupráce bude probíhat v souladu a nebude tak narušen plánovaný proces.

Pro využití koterapeuta se autorka rozhodla z důvodu zachování co možná největší míry bezpečí. Vzhledem k předpokládané náročnosti témat, která si v sobě děti z pěstounských rodin nesou se tento krok jevil jakožto logický a opodstatněný.

Dalším důvodem bylo autorčino rozhodnutí zvolit pozorování jakožto jednu z výzkumných metod. Společná reflexe po skončení lekce byla pro autorku velmi důležitým bodem pro utřídění a později i vyhodnocení získaných dat.

4.3 VÝZKUMNÝ VZOREK

Zkoumanou skupinou byly děti ve věku 8 – 11 let. Jednalo se o skupinu tvořenou dětmi, jejichž náhradní rodiče využívají služeb o. p. s. Dobrá rodina a v době výzkumu se účastnili vzdělávacího semináře. Děti ve skupině se mezi sebou znaly z předchozích akcí pořádaných Dobrou rodinou a někteří z nich sdíleli společnou domácnost. Skupina se sestávala ze šesti členů a to čtyř chlapců a dvou dívek.

Děti byly pro účely zpracování dat výzkumu označeny zkratkami s přiřazeným číslem, přičemž „CH“ znamená chlapec a „DÍ“ znamená dívka. Čísla slouží pouze pro rozlišení jednotlivých účastníků výzkumu.

Označení dětí (v závorce uveden věk dítěte):

- CH 1 (10 let)
- CH 2 (11 let)
- CH 3 (10 let)
- CH 4 (10 let)
- DÍ 1 (9 let)
- DÍ 2 (8 let)

4.4 VNĚJŠÍ PODMÍNKY

Výzkum probíhal v místnosti určené k tanečním tréninkům opatřené žíněnkami, jež bylo lze využít k relaxaci. Jedna ze stěn místnosti byla lemována zrcadly, jinak chyběla sebemenší dekorace, která by prostoru mohla přidat na útulnosti. Jediným vybavením, kromě již zmíněných žíněnek byla hi-fi věž. Pro děti byl prostor známý – obvykle ho využívali ke hrám v rámci víkendových akcí pořádaných o. p. s. Dobrá rodina.

Časový rozvrh dramaterapeutického projektu činil původně dvě hodiny, v průběhu výzkumu však došlo k prodloužení tohoto času z důvodů, které budou popsány blíže v další části práce. Výzkum probíhal v dopoledních až časně odpoledních hodinách. Do průběhu lekce byla zařazena obědová pauza, která měla původně následovat až po skončení lekce.

Plánovaný rozvrh s časovými údaji:

- představení a informace o průběhu a smyslu lekce (**5 min.**) – není řazeno k vyhodnocovaným částem lekce
- seznamovací aktivity (**10 min.**)
- formulace pravidel (**10 min.**)

- dotazník č. 1 (**10 min.**)
- warm up (**10 min.**)
- hlavní část (**50 min.**)
- závěr lekce – relaxace (**15 min.**)
- dotazník č. 2 (**10 min.**)

Reálný rozvrh s časovými údaji:

- představení a informace o průběhu a smyslu lekce (**15 min.**) – není řazeno k vyhodnocovaným částem lekce
- seznamovací aktivity (**15 min.**)
- formulace pravidel (**20 min.**)
- dotazník č. 1 (**30 min.**)
- warm up (**25 min.**)
- hlavní část (**60 min.**) – rozdělena na dvě části obědovou pauzou (pauza není řazena k vyhodnocované části projektu)
- závěr lekce – relaxace (**15 min.**)
- dotazník č. 2 (**30 min.**)

Na realizaci dramaterapeutické lekce se podílela autorka v roli hlavního lektora/terapeuta společně s již dříve zmíněnou Bc. Lindou Brzoňovou ve funkci koterapeuta.

Žádný předchozí kontakt se zkoumanou skupinou dříve neproběhl. Jednalo se o jednorázové setkání.

4.5 VYMEZENÍ CÍLE A VÝZKUMNÝCH OTÁZEK

Výzkumným cílem bylo zjistit, jestli je dramaterapie vhodným prostředkem k navázání kontaktu s dětmi v pěstounské péči. V souvislosti s tímto cílem byly položeny následující výzkumné otázky:

1. „Dojde po průběhu dramaterapeutického projektu k větší otevřenosti dětí v rámci komunikace s terapeutem?“
2. „O které oblasti budou děti komunikovat otevřeněji?“
3. „Jaké bude subjektivní vnímání průběhu lekce z pohledu dětí?“
4. „Jaké bude subjektivní vnímání průběhu lekce z pohledu terapeuta?“

4.6 METODY SBĚRU DAT

K vyhodnocení výzkumu a zodpovězení výzkumných otázek byla zvolena smíšená strategie – tedy kombinace metod kvalitativního a kvantitativního výzkumu.

4.6.1 POZOROVÁNÍ

Chráska (2007) hovoří o pedagogickém pozorování, kteréžto je mnoha autory považováno za jednu z nejdůležitějších metod při získávání dat. Pozorování lze definovat jako proces sledování jevů, chování osob a průběhu dějů.

Vzhledem k tomu, že se jednalo o zúčastněné pozorování, bylo nutné vyrovnat se s problematikou pořízení zápisu. Z tohoto důvodu autorka využila již zmíněné funkce koterapeuta, který rovněž pozoroval průběh celé lekce. Celkový obraz se tedy stal komplexnějším a kombinací dvou subjektivních pohledů více objektivním. Dále ke zpřehlednění reakcí dětí posloužily tabulky pro zaznamenání libosti či nelibosti v průběhu jednotlivých částí projektu (k částem projektu není řazena obědová pauza) a to vždy na začátku činnosti a na konci činnosti.

Definice pojmů „libost“ a „nelibost“ vytvořená autorkou pro účely výzkumu:

- libost = projev souhlasu či radosti v souvislosti se zmíněnou technikou
- nelibost = projev nesouhlasu či nechuti v souvislosti se zmíněnou technikou.

Pozorované údaje pak byly dále srovnány s údaji uvedenými dětmi po skončení projektu.

Další sledovanou částí výzkumu bylo také subjektivní vnímání průběhu projektu terapeutem a koterapeutem – atmosféra ve skupině a její případné změny.

4.6.2 DOTAZOVÁNÍ FORMOU STRUKTUROVANÉHO ROZHOVORU

Dotazování je cestou k získávání výzkumných informací typickou pro sociální výzkum, jak uvádí Reichel (2009). Existují dvě základní formy dotazování – písemné a ústní. Pro účely diplomové práce byla využita ústní forma, tedy rozhovor, ačkoli původním plánem bylo využít dotazník písemný. Pro formu rozhovoru se autorka rozhodla ve chvíli, kdy po úvodním slovu na začátku lekce reagovaly děti na informaci týkající se vyplňování dotazníků výrazným projevem nesouhlasu a vyžadovaly pomoc s jejich vyplněním. Ačkoli se tato varianta ukázala být časově náročnější, autorka ji hodnotí kladně, jelikož měla možnost navázání osobního kontaktu s dětmi, který sama považuje za více terapeutický.

Každému dítěti bylo před začátkem dramaterapeutického projektu položeno 13 otázek, které byly více či méně osobního charakteru. U každé z nich byla možnost rozvinutí odpovědi. Před

začátkem rozhovoru byly dětem uděleny následující pokyny: „Na otázky či části otázek, u kterých ti to z jakéhokoli důvodu není příjemné, nemusíš odpovídat. U otázek týkajících se osob nemusíš uvádět jména.“ Tento proces byl zopakován po skončení dramaterapeutického projektu se stejnými otázkami i pokyny pro jejich zodpovězení. Množství získaných dat před projektem a po projektu bylo následně porovnáno. Změna informace se přičítala k navýšení. Navýšení informací je pro účely výzkumu definováno jako rozvinutí informace či delší okomentování situace. Otázky byly pro účely výzkumu rozděleny do dvou tematických oblastí:

1. otázky týkající se samotného dítěte či jeho prožívání
2. otázky vztahující se k rodině.

4.7 DRAMATERAPEUTICKÝ PROJEKT

K výzkumu byl využit dramaterapeutický projekt, který byl autorkou vytvořen na základě teoretických znalostí specifických potřeb klientely dětí z pěstounských rodin. Cílem samotného projektu bez ohledu na cíle výzkumu bylo:

- stimulovat rozvoj schopnosti uvolnit se
- stimulovat rozvoj schopnosti poznat a přijmout svoje omezení i možnosti
- rozvoj představivosti a koncentrace
- posílení sebedůvěry, sebeúcty a zvyšování interpersonální komunikace.

Předpokladem k naplnění těchto cílů by, dle autorčina názoru, byla dlouhodobá práce se skupinou.

Dramaterapeutický projekt se skládal z následujících částí:

1. úvod lekce - představení a informace o průběhu a smyslu lekce
2. seznamovací aktivity:
  - představení jednou větou
  - „společný prostor“
3. formulace pravidel
4. dotazník/rozhovor č. 1
5. warm up
  - „Slunce svítí na toho kdo...“
  - „házení míčeků v kruhu“
6. hlavní část

- dramatizace příběhu s tragickým koncem
  - sochy „superhrdinů“ zajišťujících šťastné konce
7. závěr lekce – relaxace s poslechem příběhu
  8. dotazník/rozhovor č. 2

4.7.1 PLÁN PRŮBĚHU DRAMATERAPEUTICKÉHO PROJEKTU

V **úvodu** se lektorka i koterapeutka dětem představí a informují je o průběhu a smyslu lekce. Smysl lekce bude pro děti označen jako „úkol do školy, se kterým jí děti mohou pomoci“. Bude zdůrazněno, že se jedná o zábavné aktivity a hry s výjimkou dotazníku, který je však nutnou součástí, bez kterého by úkol nemohl být uznán za splněný (pocit zodpovědnosti za splnění však nese lektorka, což bude ošetřeno pokyny na začátku dotazníku). Následně budou děti vyzvány k usazení do kruhu k **seznamovacím aktivitám**, kterých se budou aktivně účastnit i lektorka s koterapeutkou. Postupně se všem **představí jednou větou** („Jmenuji se... a baví mě...“). Po řecení jména a činnosti, jíž se rád věnuje si dotyčný napíše jmenovku a viditelně si ji nalepí na oblečení. Uprostřed kruhu bude ležet papír formátu A3 a pastelky – předměty určené k realizaci seznamovací aktivity „**společný prostor**“, spočívající v kreslení dalších věcí, které by děti chtěli o sobě ostatním sdělit. Motivací k činnosti je skutečnost, že jsme nyní skupina a nacházíme se ve společném prostoru. Na pokyn všichni účastníci začnou malovat a po uplynutí několika minut opět po kruhu představí svůj „výtvar“.

Následně budou s dětmi **formulována pravidla**, která je zapotřebí dodržovat, abychom se v průběhu společně stráveného času všichni cítili dobře a bezpečně.

Po formulaci pravidel budou rozdány **dotazníky č. 1** a uděleny pokyny k jejich vyplnění. Jakmile dotazníky budou vyplněny, proběhnou tzv. **warm up techniky** sloužící k naladění skupiny pro další práci. První z nich s názvem „**Slunce svítí na toho kdo...**“ volně navazuje na seznamovací část, jelikož se jedná o aktivitu, která do jisté míry spočívá v „odkrývání“ informací o sobě. Lektorka i koterapeutka se budou aktivit opět účastnit. Dětem budou dány následující pokyny: „Postavme se do kruhu a představme si, že uprostřed něj září Slunce. Postupně po kruhu každý řekne větu ‚Slunce svítí na toho kdo...‘ např. rád tancuje. Ten kdo s výrokem souhlasí přiblíží se více ke středu kruhu (tedy ke Slunci). Ten kdo s výrokem naopak nesouhlasí, od středu kruhu (tedy od Slunce) se vzdálí.“. Druhou warm up technikou bude „**házení míčků v kruhu**“. Jedná se o techniku zaměřenou na kooperaci skupiny, jež je do projektu zařazena ze dvou důvodů – jedním z nich je potřeba vzájemného naladění z důvodu pozdější práce ve skupinách a druhým uvolnění případného vnitřního napětí pomocí

organizované pohybové aktivity. Děti budou stát v kruhu a nejprve si posílat míček po kruhu s úkolem zapamatovat si, od koho míček přebírají a komu ho následně podávají. Poté se v kruhu promění tak, aby po jejich pravé i levé ruce stál někdo jiný než předtím. Na pokyn lektorky začnou házet míček tomu, komu ho prve posílaly po kruhu a chytat ho od toho, kdo jim ho prve předával. Důležitým pokynem při této aktivitě je, aby se snažili o co nejplynulejší házení bez padání míčku. Po nějaké chvíli mohou být do hry postupně přidávány míčky. V jednu chvíli jich může být ve hře až pět. Přidávání míčků bude záviset na schopnostech dětí – nejdůležitější je, aby je hra bavila a zažívali pokud možno dobré pocity z vydařené spolupráce.

Po ukončení warm up technik následuje **hlavní část**. Na zem budou rozmístěny obrázkové kartičky ze hry „Dixit“. Každé z dětí bude mít možnost vybrat si jednu kartičku na základě aktuálního pocitu či nálady. Po vybrání kartiček si děti vyberou místo, na které se posadí a budou jim rozdány papíry a tužky. Lektorka jim udělí následující pokyny: „Představte si, že kartička, kterou jste si vybrali je fotografie. Je na ní zachycena nějaká situace. Vaším úkolem nyní bude zamyslet se nad tím, co této situaci předcházelo a zapsat to na papír, který leží před vámi.“ Po pěti minutách budou děti rozděleny do dvou skupin po třech. V těchto skupinách si vzájemně ukáží „fotografie“ a přečtou si, co předcházelo jejich vzniku. Ze tří možností si poté zvolí jednu, která se stane „námětem příběhu“. Z fotografie vytvoří „živý obraz“ a od tohoto obrazu se dále rozvine příběh, jehož podmínkou bude mít tragický konec. Bude tak vytvořeno krátké **divadelní představení**, na základě kterého bude druhá skupina hádat, jaká ze tří kartiček druhé skupiny byla zdramatizována. Jakmile obě skupiny odehrají svá představení a bude uhádnuto, ke které z kartiček příběh přináleží, posadí se všichni společně do kruhu. Lektorka řekne: „Právě jsme viděli dva příběhy, které dopadly špatně. Teď si představte, že jste „superhrdina“ a máte „superschopnost“, díky které příběh dopadne dobře. Zamyslete se nad názvem „superschopnosti“, představte si, jak by se projevovала. A až bude vaše představa úplná, vytvořte „živou sochu“, která by tuto „superschopnost“ znázorňovala.“ Až budou „sochy“ rozestavěny, bude lektorka chodit v prostoru a koho se dotkne, ten řekne název své „superschopnosti“. Poté zazní věta: „Nyní si uvědomte, že tuto superschopnost máte a všechno ve vašem životě dopadne dobře – pokud to tak není, potom váš příběh ještě neskončil.

Na konci lekce bude zařazena **relaxace s příběhem** a následně rozdány a vyplněny **dotazníky č. 2**.

4.7.2 VYHODNOCENÍ PRŮBĚHU DRAMATERAPEUTICKÉHO PROJEKTU

Autorka s koterapeutkou byli v místnosti konání lekce jako první, postupně pak přicházely děti. Autorka a koterapeutka se s nimi vítali a sdělili jim, že až budou přítomni všichni, představí se jim a poví, co se bude dnes dít. Nejprve přišli CH 1, CH 2 a CH 4, poté DÍ 2, jež se s autorkou a koterapeutkou vítala velmi srdečně, jako by se znali už dlouhá léta. Na CH 2 a CH 4 byly vidět známky mírného napětí a nejistoty – bavili se mezi sebou tiššími hlasy a příliš se nesnažili navázat kontakt s autorkou ani s koterapeutkou. CH 1 byl naopak velmi komunikativní a zvědavý, co se bude dít. Jako poslední se dostavili DÍ 1 s CH 3, kteří působili velmi energickým a sebevědomým dojmem, což z pohledu autorky vyvážilo atmosféru ve skupině. Autorka byla optimisticky naladěná, cítila se být klidná a těšila se na spolupráci s koterapeutkou a s dětmi.

Z počátku byly děti relativně soustředěné a naslouchaly.

Po představení „vedoucích lekce“ a úvodních informacích následovaly seznamovací aktivity.

Seznamovací aktivity:

Při posazení do kruhu a instruování k první seznamovací aktivitě bylo ticho. Za nedlouho však přešlo do výbuchu smíchu, který autorka vnímala jako pozitivní začátek komunikace, jelikož smíchem lze uvolnit napětí.

Jakmile se děti opět koncentrovaly na zadání proběhlo „úvodní kolečko“ ve veselém rozpoložení skupiny. Jen DÍ 1 nevěděla, co by o sobě měla říct, ale nakonec se jí podařilo větu vymyslet.

Už v průběhu „představování jednou větou“ některé z dětí viditelně lákaly pastelky a papír uložené uprostřed kruhu. Pokyn ke kreslení však nesklidil přílišný úspěch u CH 3 a CH 4. U DÍ 1 bylo zajímavým prvkem zvýraznění prsou a genitálií u postav. Při představování obrázků se nálada ve skupině viditelně uvolnila, avšak byla znatelná roztříštěnost pozornosti dětí. Začalo se projevovat napětí mezi CH 3 a DÍ 1. CH 3 na sebe strhával pozornost skupiny vtipkováním. Autorka upozorovala, že děti působí neklidně a dělá jim potíže sedět v kruhu.

Reakce	CH	CH	CH	CH	CH	CH	CH	CH	DÍ	DÍ	DÍ	DÍ
	1 před	1 po	2 před	2 po	3 před	3 po	4 před	4 po	1 před	1 po	2 před	2 po
libost	x	x		x	x		x		x	x	x	x
nelibost			x			x		x				

Tab. 5 Reakce dětí - seznamovací aktivity

Formulace pravidel:

V tomto bodě programu bylo potřeba domluvit se s dětmi alespoň na základních pravidlech, tudíž následovala „nepopulární“ část lekce, formulace pravidel.

Společně s autorkou a koterapeutkou děti stanovili tato pravidla:

- navzájem si nasloucháme
- chováme se k sobě slušně (žádná agrese, urážky apod.)
- pokud chci odejít z místnosti je potřeba se na tom domluvit s dospělým
- pravidlo „stop“ (nemusím dělat nic, co by mi bylo skutečně nepříjemné)

CH 2 se v průběhu činnosti projevoval velmi submisivně. DÍ 2 nepřišla ani s jedním návrhem na pravidla. Na formulaci pravidel se velkou měrou podílel CH 1 a DÍ 1, z toho CH 1 více konstruktivně, na rozdíl od DÍ 1, která činnost chápala spíše jako příležitost k vytváření komických situací. Z pohledu autorky formulace pravidel dětem vnukla nápady, jak pravidla porušovat za účelem „pobavit se“.

Reakce	CH 1 před	CH 1 po	CH 2 před	CH 2 po	CH 3 před	CH 3 po	CH 4 před	CH 4 po	DÍ 1 před	DÍ 1 po	DÍ 2 před	DÍ 2 po
libost	x	x								x	x	x
nelibost			x	x	x	x	x	x	x			

Tab. 6 Reakce dětí – formulace pravidel

Dotazník/rozhovor č. 1:

Po stanovení pravidel měla následovat část výzkumu založená na písemném dotazování. Ve chvíli, kdy autorka dětem sdělila tuto skutečnost, rozdala jim dotazníky a udělila instrukce pro jejich vyplnění bylo nevyhnutelné původní plán změnit. Dětem byla představa vyplňování dotazníku natolik nepříjemná, že si vyžádali pomoc. Navíc bylo patrné, že bez rychlého zařazení pohybové aktivity by další spolupráce s dětmi byla s velkou pravděpodobností přinejmenším velmi nepříjemná. Autorku původně vznik této situace rozladil, ale vzápětí po krátké konzultaci s koterapeutkou došla k závěru, že se naopak jedná o dobrou zkušenost a příležitost vyzkoušet si, nakolik zvládne improvizovat a reagovat na potřeby skupiny.

Skupina se tedy odebrala s koterapeutkou do nižšího patra budovy, kde měly děti k dispozici malou tělocvičnu a míče. Autorka si děti postupně volala, aby s nimi udělala rozhovor, jehož strukturou byly předpřipravené otázky původního dotazníku. Skutečnost, že byl program

pozměněn na žádost dětí byla dětmi i autorkou vnímána pozitivně. I přestože děti nebyly v odpovědích příliš sdílné, podařilo se rozhovory provést.

V následující podkapitole diplomové práce budou porovnány odpovědi dětí.

Jak je patrné z Tab. 7, u některých dětí v průběhu rozhovoru došlo k pozitivnímu naladění, u jiných však přetrvalo nastavení spíše negativní. CH 3 řekl, že by raději hrál hry a ne vyplňoval nějaký dotazník. Tuto skutečnost autorka respektovala a k odpovědím žádné z dětí nenutila.

Reakce	CH	CH	CH	CH	CH	CH	CH	CH	CH	DÍ	DÍ	DÍ	DÍ	
	1 před	1 po	2 před	2 po	3 před	3 po	4 před	4 po	4 před	4 po	1 před	1 po	2 před	2 po
libost		x		x										x
nelibost	x		x		x	x	x	x	x	x	x	x	x	

Tab. 7 Reakce dětí – rozhovor č. 1

Warm up techniky:

Aktivity, pro opětovné „nastartování“ skupiny byly pro děti i autorku příjemným znovuzahájením společné práce.

Pomocí warm upů mohlo dojít k naladění skupiny. Po vysvětlení hry „Slunce svítí na toho kdo...“ spojení pohybu a nových informací o jednotlivých účastnících děti zaujalo, tudíž se hra z původně plánovaného času protáhla na dvojnásobek.

V průběhu následující aktivity - „házení míček v kruhu“, však došlo k uvolnění atmosféry takovou měrou, že vznikla příležitost pro CH 3 k porušování pravidel, což strhlo i DÍ 2 a následně CH 4. Děti se mezi sebou začaly hádat a měli tendenci házet míček jinam, než byly instruovány (na sebe a do zdi) – autorka tuto skutečnost vnímala jako snahu o uvolnění emocionálního přetlaku. Chvilí situaci pozorovala, ale následně zasáhla, připomněla dětem smluvená pravidla a snažila se je motivovat ke spolupráci, na které byla hra založená. CH 3 a CH 1 projevíli nespokojenost v souvislosti s tím, že se DÍ 2 příliš nedařilo míč házet ani chytat. Autorka reagovala slovy, že mají příležitost DÍ 2 v tomto směru pomoci, když se oni sami budou snažit házet co nejlépe, aby jí chytání míče usnadnili a DÍ 2 má příležitost procvičit se v činnosti, která jí zatím dělá problémy. Bylo zdůrazněno, že každý člověk má nadání pro něco jiného a je v pořádku, že někteří z nás potřebují delší čas na osvojení si různých dovedností. Motivujícím faktorem byla pro děti informace, že hra bude ztížena o

přidání dalších míčků, jakmile bude fungovat co nejplynulejší házení míčkem jedním. Nejvyšší počet míčků ve vzduchu byl tři. Po skončení warm upů byla atmosféra ve skupině vcelku příjemná, až na patrné mírné rozladění DÍ 2 na základě menší úspěšnosti ve hře.

Reakce	CH	CH	CH	CH	CH	CH	CH	CH	CH	DÍ	DÍ	DÍ	DÍ
	1	1	2	2	3	3	4	4	4	1	1	2	2
	před	po	před	po	před	po	před	po	před	po	před	po	po
libost	x	x				x	x	x	x	x	x	x	
nelibost			x	x	x								x

Tab. 8 Reakce dětí – **warm up techniky**

Hlavní část:

Při rozmístování kartiček CH 3 projevil nevoli v souvislosti s nadcházející technikou. Nechtěl se aktivity účastnit a předem ji odsuzoval. Autorka se snažila s ním komunikovat ve smyslu, že nejprve řekne, v čem bude aktivita spočívat, aby se následně mohl rozhodnout, jestli se jí zúčastní. DÍ 1 řekla, že jestli se nebude účastnit CH 3, tak ona taky ne. Autorka zopakovala, že nejprve řekne, v čem bude činnost spočívat. DÍ 2 naopak projevila zájem o kartičky a hned si je prohlížela stejně jako CH 1.

Ve chvíli, kdy si děti měly vybrat kartičku, zapojili se nakonec i CH 3 a DÍ 1. Viditelně však dávali najevo, že se přemáhají. Jakmile se děti dozvěděly, že mají zapsat na papír věty, bylo potřeba jim s touto činností pomoci. Autorka a koterapeutka tak postupně obcházely jednotlivce a pomáhaly jim s formulacemi a v některých případech i zapisováním toho, co chtěli vyjádřit. Některé z dětí (CH 1, CH 3, CH 4) byly rychlejší a nechtělo se jim následně čekat, až ostatní dokončí činnost. Autorka se je snažila motivovat k trpělivosti. Po rozdělení do skupin došlo k výraznému zlepšení atmosféry ve skupině. Aktivita děti zaujala a v menší skupině projevovali vůči sobě více respektu. Skupinu č. 1 tvořili CH 2, CH 4 a DÍ 2, skupinu č. 2 tvořili CH 1, CH 3 a DÍ 1. Ve skupině č. 1 bylo rozhodnuto o dramatizaci příběhu CH 4 a ve skupině č. 2 o dramatizaci příběhu CH 1. U CH 1 se v průběhu vymýšlení příběhu a jeho dramatizace projevil výrazný divadelní talent. CH 2 měl hodně nápadů, ale měl strach je realizovat. Pro DÍ 2 bylo viditelně náročné zapamatovat si text. Skupina č. 2 projevila větší schopnost spolupráce. Autorka se domnívá, že k této skutečnosti přispěl fakt, že se jednalo o aktivnější jedince, kteří se od počátku projevovali extrovertněji ve srovnání s jedinci ve skupině č. 1. Děti v obou skupinách viditelně bavilo vymýšlet „živý obraz“.

Předvedení příběhů u skupiny č. 1 bylo mírně zkomplikováno stydlivostí CH 2, kterého pozornost ostatních dětí velmi znervóznila. Nakonec však obě skupiny svůj příběh předvedly a druhá skupina v obou případech bez potíží rozeznala, která kartička byla jeho námětem.

Socha „superschopnosti“ byla pro děti rovněž zábavnou činností a nevyskytly se během ní žádné potíže v oblasti pochopení zadání či jeho plnění.

Reakce	CH	CH	CH	CH	CH	CH	CH	CH	CH	DÍ	DÍ	DÍ	DÍ
	1 před	1 po	2 před	2 po	3 před	3 po	4 před	4 po	4 po	1 před	1 po	2 před	2 po
libost	x	x	x			x	x	x		x	x	x	x
nelibost				x	x					x			

Tab. 9 Reakce dětí – hlavní část

Závěr lekce – „relaxace s příběhem“:

Věta: „Nyní si uvědomte, že tuto superschopnost máte a všechno ve vašem životě dopadne dobře – pokud to tak není, potom váš příběh ještě neskončil.“, byla silným momentem, který děti nekomentovaly, nicméně bylo vidět, že nad jejím významem přemýšlí. Autorka relativního ticha využila k motivaci pro poslední část lekce – „relaxace s příběhem“.

Děti měli možnost využít žíněnky a pohodlně si lehnout. Výzva k lenutí byla pro CH 1, CH 3, CH 4 a DÍ 1 zdánlivě nesplnitelným úkolem – relaxovat se jim nejdřív moc nechtělo. Jakmile ale začala hrát hudba, kterou autorka vybrala k podpoření atmosféry příběhu (Thomas Bergersen - "Remember Me"), a autorka začala předčítat příběh s názvem „Ať se děje cokoli, je to dobře“ (dostupný z: <http://www.pronaladu.cz/at-se-deje-cokoli-je-to-dobre/>), děti se ztišily a poslouchaly.

Příběh se dětem velmi líbil a dokonce na závěr autorčina čtení začali spontánně tleskat.

Reakce	CH	CH	CH	CH	CH	CH	CH	CH	CH	DÍ	DÍ	DÍ	DÍ
	1 před	1 po	2 před	2 po	3 před	3 po	4 před	4 po	4 po	1 před	1 po	2 před	2 po
libost		x	x	x		x		x		x	x	x	x
nelibost	x				x		x			x			

Tab. 10 Reakce dětí – závěr lekce – „relaxace s příběhem“

Dotazník/rozhovor č. 2:

Lekce byla u konce, bylo však ještě třeba vyplnit znovu dotazníky. Po předchozí zkušenosti autorka rovnou přistoupila na variantu rozhovoru namísto samostatného vyplňování dotazníku. Navíc se jí zdálo logické získat od dětí odpovědi stejnou metodou, jako na začátku, aby byla zajištěna standardizace sběru dat.

Některým dětem (CH 2, CH 3, CH 4, DÍ 1) se příliš nezamlouvalo, že rozhovor absolvují ještě jednou. Ptaly se jestli musí. Autorka je tedy ujistila, že pokud nebudou chtít, samozřejmě nemusí odpovídat na otázky nijak zdlouhavě, ale že je potřeba dovést práci do konce.

Koterapeutka opět odvedla skupinu do tělocvičny a autorka vedla rozhovory individuálně v tomtéž pořadí. Nakonec rozhovory proběhly v přátelské atmosféře a některé z dětí se rozvykládaly o velmi osobních tématech.

Reakce	CH	CH	CH	CH	CH	CH	CH	CH	DÍ	DÍ	DÍ	DÍ
	1 před	1 po	2 před	2 po	3 před	3 po	4 před	4 po	1 před	1 po	2 před	2 po
libost	x	x		x		x		x		x	x	x
nelibost			x		x		x		x			

Tab. 11 Reakce dětí – rozhovor č. 2

Po skončení dramaterapeutického projektu měla autorka z jeho průběhu dobrý pocit a děti odcházely taktéž dobře naladěné. S Autorkou i koterapeutkou se všechny děti bez rozdílu loučily velmi srdečně.

V rámci rozhovoru se autorka dětí ptala, co je dnes bavilo nebo naopak nebavilo. Odpovědi jsou zaznamenány v následující tabulce:

Hodnocená část lekce	úvod lekce	seznamovací aktivity	formulace pravidel	warm up	hlavní část	závěr lekce	rozhovory	
CH 1 - libost	NEHODNOCENO	x	x		x	x	x	
CH 1 - nelibost				x				
CH 2 - libost		x		x	x	x	x	
CH 2 - nelibost			x					
CH 3 - libost						x	x	
CH 3 - nelibost		x	x	x				x
CH 4 - libost		x		x	x	x		
CH 4 - nelibost			x					x
DÍ 1 - libost						x	x	
DÍ 1 - nelibost		x	x	x				x
DÍ 2 - libost							x	x
DÍ 2 - nelibost		x	x	x	x	x		

Tab. 17 Hodnocení jednotlivých činností lekce dětmi

4.8 PŘEPIS ROZHovorŮ

V následující podkapitole jsou uvedeny přepisy rozhovorů. Autorka si odpovědi dětí zapisovala v průběhu rozhovoru a některé informace dopisovala po skončení rozhovoru, před započítím dalšího. Otázky z 1. oblasti (týkající se samotného dítěte či jeho prožívání) jsou značeny modře, otázky ze 2. oblasti (vztahující se k rodině) jsou označeny hnědě.

4.8.1 ROZHovor Č. 1

1. Býváš častěji smutný/á nebo veselý/á? Pokud jedno či druhé převažuje, jaký to má podle tebe důvod?

CH 1: Veselej.

CH 2: Asi smutnej.

CH 3: Častěji veselej.

CH 4: Veselej.

DÍ 1: Veselá.

DÍ 2: Sem smutná.

2. Máš svůj osobní talisman? Pokud ano, co je to za předmět a odkud (případně od koho) ho máš?

CH 1: Nemám talisman.

CH 2: Mám plyšovýho medvěda.

CH 3: Nemám.

CH 4: Mám, od rodičů.

DÍ 1: Takovej polštářek.

DÍ 2: Dostala jsem čerta od Ježíška.

3. Máš pocit, že ve tvém životě existují lidé, kteří tě mají opravdu rádi? Pokud ano, kteří to jsou?

CH 1: Jo, babička, maminka a táta.

CH 2: Máma a táta.

CH 3: Teta, strejda a můj kamoš.

CH 4: Rodiče.

DÍ 1: Pravej táta a ségra.

DÍ 2: Máma a táta.

4. Jaký je tvůj nejhorší zážitek?

CH 1: Jak jsem byl v domově, ale v tom nepravým zadržovacím.

CH 2: Ve škole. Tak různě.

CH 3: Nemám žádnéj.

CH 4: Nic.

DÍ 1: Neřeknu.

DÍ 2: Sen o krvavé Mary.

5. Jaký je tvůj nejlepší zážitek?

CH 1: Když jsem byl s rodinou.

CH 2: Jak jsem byl v aquaparku.

CH 3: Když jsem byl u moře.

CH 4: Jednou jak jsem byl v ZOO.

DÍ 1: Když jsem s tátou a ségrou.

DÍ 2: Nevím.

6. Máš nějakou zkušenost s užíváním drog? Pokud ano – jakou?

CH 1: Ne.

CH 2: Upil jsem trochu piva od táty.

CH 3: Ne.

CH 4: Ne, nemám.

DÍ 1: Ne.

DÍ 2: Ne.

7. Existuje někdo, kdo je pro tebe opravdu důležitý? Pokud ano, kdo to je?

CH 1: Máma, babička a táta.

CH 2: Moje vlastní máma a táta. Vlastně ne – škrtni to. Máma a táta pěstouni.

CH 3: Nevím.

CH 4: Nevím.

DÍ 1: Táta a ségra.

DÍ 2: Mám jednoho kamaráda.

8. Je něco, co tě baví – co rád/a děláš ve volném čase? Pokud ano, co to je?

CH 1: Hraju na počítači.

CH 2: Rád vařím a kreslím.

CH 3: Rád spím a hraju fotbal.

CH 4: Jo. Nechce se mi to říkat.

DÍ 1: Nevím.

DÍ 2: Když si hraju s panenkama.

9. Máš pocit, že se na tebe dospělí často zlobí? Pokud ano, kvůli čemu?

CH 1: Nemám pocit, že by se zlobili často.

CH 2: Občas máma a táta, že neposlouchám.

CH 3: Jo, furt. Nevím proč.

CH 4: Moc se na mě nezlobí.

DÍ 1: Nevím.

DÍ 2: Občas rodiče.

10. Máš rád/a Vánoce? Proč ano/ne?

CH 1: Mám rád Vánoce.

CH 2: Jo to jo.

CH 3: Mám.

CH 4: Ne. – Anebo jo, vlastně jo.

DÍ 1: Ne.

DÍ 2: Mám.

11. Cítíš se někdy osamělý/á? Pokud ano, pokus se takovou situaci popsat.

CH 1: Ne.

CH 2: Jo, cítím. Je mi u toho špatně.

CH 3: Ne.

CH 4: Ne.

DÍ 1: Nevím.

DÍ 2: Jo, často.

12. Myslíš si, že existují lidé, které zajímá tvůj názor? Pokud ano, kteří to jsou?

CH 1: Nevím.

CH 2: Máma a táta pěstouni.

CH 3: Žádní nejsou.

CH 4: Neexistují.

DÍ 1: Jo.

DÍ 2: Jo. Máma a táta.

13. Chtěl/a bys o sobě ještě něco říct? Pokud ano, můžeš.

CH 1: Nic nechci říct.

CH 2: Nechci.

CH 3: Ne.

CH 4: Ne.

DÍ 1: Ne.

DÍ 2: Už nechci.

4.8.2 ROZHOVOR Č. 2

1. Býváš častěji smutný/á nebo veselý/á? Pokud jedno či druhé převažuje, jaký to má podle tebe důvod?

CH 1: Veselej.

CH 2: Středně. Veselej když tancuju, hraju si a blbnu. Smutnej, když se mi kamarádi posmívají. Říkají, že jsem cigán a gay. Říkají, že otravuju, že jsem hnusnej. Je toho hodně. Taky jsem byl smutnej, když jsme hráli to divadlo a nešlo mi to.

CH 3: Veselej. Mamka mi chce třeba koupit mobil, tak jsem veselej, že ho dostanu.

CH 4: Veselej. Mám třeba radost, že jsem se dobře vyspal. Chodím rád do školy.

DÍ 1: Teď jsem víc smutná. Bude soud a já chci i se ségrou zpátky k tátovi. Možná půjdeme na chvílku do děcáku a toho se bojím.

DÍ 2: Veselá.

2. Máš svůj osobní talisman? Pokud ano, co je to za předmět a odkud (případně od koho) ho máš?

CH 1: Nemám.

CH 2: Velkýho plyšovýho medvěda od rodičů k Vánocům.

CH 3: Ne.

CH 4: Mám stříbrnej přívěšek (kapičku), od rodičů.

DÍ 1: Ten polštářek – od táty.

DÍ 2: Čert od Ježíška.

3. Máš pocit, že ve tvém životě existují lidé, kteří tě mají opravdu rádi? Pokud ano, kteří to jsou?

CH 1: Jo, moji příbuzní. Babička, sestřenice. Mám jich víc, ale chci říct jenom dvě.

CH 2: Máma a táta.

CH 3: Jo. Strejda, teta, kamarádi, mamka a taťka.

CH 4: Rodiče, učitelky, strejda, teta a babička.

DÍ 1: Pravej táta a ségra.

DÍ 2: Máma a táta.

4. Jaký je tvůj nejhorší zážitek?

CH 1: Když se rodiče rozvedli. Byl jsem ještě malej.

CH 2: Rozbil jsem ve škole dveře. Všichni se na mě zlobili. Kamarád říkal, že kvůli tomu nebudeme mít na Vánoce dárky, protože budeme kupovat nové dveře. Já jsem to ale neudělal schválně a nikdo se mi ani neomluvil, když se to opravilo, že na mě byli zlí.

CH 3: Skočil jsem do skla. Mám od toho jizvu.

CH 4: Nic.

DÍ 1: Představa, že půjdeme do děcáku.

DÍ 2: Měla jsem pocit, že mě rodiče nemají rádi.

5. Jaký je tvůj nejlepší zážitek?

CH 1: Když jsem byl s pravou mamkou, když jsme si hráli a tak.

CH 2: Jak jsem byl v tom aquaparku.

CH 3: Když jsem byl u moře.

CH 4: Jak jsem byl v ZOO a pak na koupališti v Jihlavě.

DÍ 1: Představa, že půjdu k tátovi.

DÍ 2: Jak jsem jednou jedla hodně banánů. Chutnají mi.

6. Máš nějakou zkušenost s užíváním drog? Pokud ano – jakou?

CH 1: Ne.

CH 2: Pivo.

CH 3: Ne.

CH 4: Občas kouřím.

DÍ 1: Občas si zapálím cigáro. A někdy si dám trochu piva od táty.

DÍ 2: Ne.

7. Existuje někdo, kdo je pro tebe opravdu důležitý? Pokud ano, kdo to je?

CH 1: Pravá máma a táta. Stará se o mě nepravá babička.

CH 2: Rodiče a praví rodiče (ještě jsem je ale neviděl).

CH 3: Mamka a tat'ka.

CH 4: Rodiče.

DÍ 1: Táta a ségra (uvedla její jméno).

DÍ 2: Nechci to už říkat.

8. Je něco, co tě baví – co rád/a děláš ve volném čase? Pokud ano, co to je?

CH 1: Hraju na počítači, chodím za kámoškama. Díváme se na filmy a hrajem si.

CH 2: Zpívám, uklízím (to mě baví ze všeho nejvíc), vařím, spím, koupu se v bazéně, chodím na procházky a jezdím na kole.

CH 3: Fotbal, vybíjená, basket, jen tak blbnu.

CH 4: Basket a začnu dělat karate.

DÍ 1: Ráda zpívám, ale stydím se. Ráda chodím za tátou a ráda chodím se ségrou kouřit.

DÍ 2: Když si hraju.

9. Máš pocit, že se na tebe dospělí často zlobí? Pokud ano, kvůli čemu?

CH 1: Někdy jo. Občas se mi něco nepovede, ale nedělám to naschvál. Jednou mi třeba spadla sklenička a mamka se zlobila. Ale já jsem to nechtěl udělat.

CH 2: Jo, že neposlouchám, jsem drzej, nechci uklízet. Rodiče na mě pak řvou.

CH 3: Jo, zlobím, provokuju a nepřestanu. Mamka je pak na mě nazlobená a zbije mě.

CH 4: Tak napůl. Rodiče, když lžu a kouřím.

DÍ 1: Jo.

DÍ 2: Občas rodiče.

10. Máš rád/a Vánoce? Proč ano/ne?

CH 1: Jo mám. Baví mě.

CH 2: Jo mám, protože dostáváme dárky.

CH 3: Jo. Protože prostě je mám rád.

CH 4: Mám. Líbí se mi jak dostaneme dárky.

DÍ 1: U táty jo. Malinko i tady – kvůli dárkům.

DÍ 2: Mám – zpíváme a chodí Ježíšek.

11. Cítíš se někdy osamělý/á? Pokud ano, pokus se takovou situaci popsat.

CH 1: Někdy jo. Když se mnou někdo nechce kamarádit.

CH 2: Jednou když mi bylo osm jsem se tak cítil, protože mi kamarád řekl, ať jdu domů. Tak jsem byl doma s mamkou a s babičkou, ale mrzelo mě, že nemůžu být s tím kamarádem.

CH 3: Ne.

CH 4: Ne.

DÍ 1: Když něco provedu pošle mě máma nahoru. Trápí mě to, když musím být sama.

DÍ 2: Jo. Je mi smutno, když jsem sama.

12. Myslíš si, že existují lidé, které zajímá tvůj názor? Pokud ano, kteří to jsou?

CH 1: Jo. Sestřenice mě pořád vyslychají. Kamarádky ani moc ne.

CH 2: Máma a táta.

CH 3: Jo, mamka a taťka.

CH 4: Ne.

DÍ 1: Táta a ségra. Tuhle mámu to nezajímá.

DÍ 2: Máma, táta a sourozenci.

13. Chtěl/a bys o sobě ještě něco říct? Pokud ano, můžeš.

CH 1: Někdy si rád zpívám, ale jen když jsem sám. Občas si zpívám sám sobě v hlavě – uklidňuje mě to. A ještě jak mám ty kamarádky nejdřív jsem se s nima nechtěl bavit, protože kouří. Babička taky kouří a mě z toho bolí hlava.

CH 2: Ne.

CH 3: Někdy se tulím s mamkou. To je fajn.

CH 4: Mám jednoho bratra a sestru. mám nevlastní rodiče.

DÍ 1: Chtěla bych jít k tátovi. Mám ho moc ráda. Má nemocné srdce a chodí s tím k doktorovi a ten mu řekl, ať radši nechodí do práce.

DÍ 2: Ne.

4.9 ZODPOVĚZENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK

Na základě získaných dat byly zodpovězeny výzkumné otázky. Výsledky jsou zobrazeny v grafech a posléze popsány slovně.

1. „Dojde po průběhu dramaterapeutického projektu k větší otevřenosti dětí v rámci komunikace s terapeutem?“

Na základě získaných dat bylo hodnoceno, jestli došlo k navýšení množství informací (změna je počítána jako navýšení) či nikoli. Pokud došlo k navýšení v tabulce je otázka označena jako „ANO“ pokud nedošlo k navýšení, je otázka označena jako „NE“:

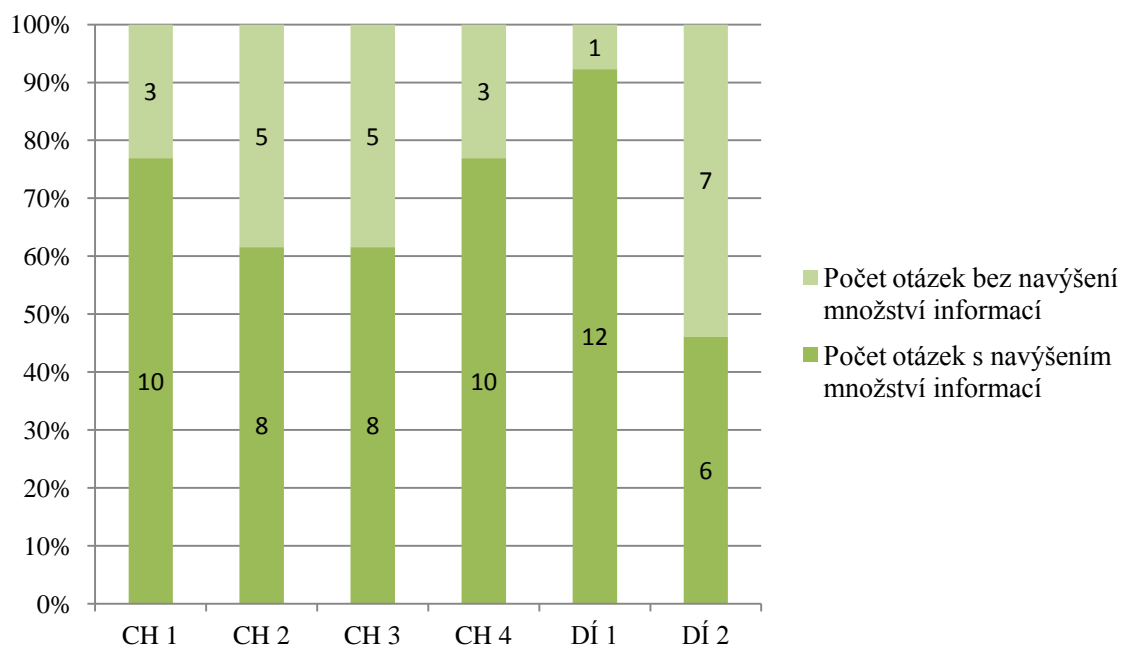
Otázka	CH 1	CH 2	CH 3	CH 4	DÍ 1	DÍ 2	Počet dětí s navýšením množství informací
1.	NE	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	5
2.	NE	ANO	NE	ANO	ANO	NE	3
3.	ANO	NE	ANO	ANO	NE	NE	3
4.	ANO	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	5
5.	ANO	NE	NE	ANO	ANO	ANO	4
6.	NE	NE	NE	ANO	ANO	NE	2
7.	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	5
8.	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	5
9.	ANO	ANO	ANO	ANO	ANO	NE	5
10.	ANO	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	5
11.	ANO	ANO	NE	NE	ANO	ANO	4
12.	ANO	NE	ANO	NE	ANO	ANO	4
13.	ANO	NE	ANO	ANO	ANO	NE	4

Tab. 18 Navýšení množství informací v rámci odpovědí dětí

Graf č. 1 Počet dětí, u kterých ne/došlo k navýšení množství informací u jednotlivých otázek

Z Tab. 19 a Grafu č. 1 je patrné, že došlo k navýšení množství informací vždy alespoň u dvou dětí ze šesti. Největší počet dětí (tedy 5) uvedlo více informací v odpovědích na otázky č. 1, 4, 7, 8, 9 a 10. U otázek č. 5, 11, 12 a 13 došlo k navýšení množství informací u 4 dětí. Na otázky č. 2 a 3 odpověděla obsáhleji polovina (tedy 3) dětí. Nejmenší navýšení množství informací bylo vysledováno v otázce č. 6 – zde uvedly větší množství informací pouze 2 děti. Otázky jsou v grafu seřazeny sestupně dle počtu dětí, u kterých došlo k navýšení množství informací.

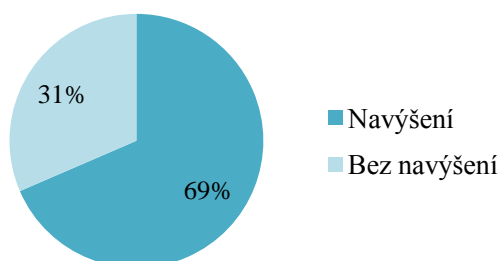
Graf č. 2 Procentuální zobrazení navýšení množství informací u jednotlivých dětí

Jak je možno vyčíst z Grafu č. 2 téměř všechny děti v rozhovoru č. 2 odpovídaly na procentuálně větší množství otázek obsáhleji než v rozhovoru č. 1. Jediné z dětí, u kterého nebylo při rozhovoru č. 2 získáno vyšší množství informací u procentuálně větší části otázek byla DÍ 2. Čísla ve sloupcích uvádějí počet otázek.

Na základě získaných dat lze tedy říci, že komunikace dětí po skončení dramaterapeutického projektu byla více otevřená, jelikož množství informací získaných v rozhovoru č. 2, bylo o poznání větší než v rozhovoru č. 1.

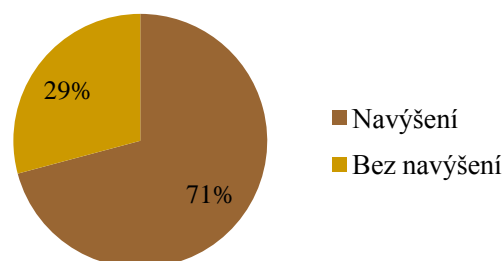
2. „O které oblasti budou děti komunikovat otevřeněji?“

Oblast č. 1

Graf č. 3 Navýšení množství informací v odpovědích v oblasti č. 1

Oblast č. 2

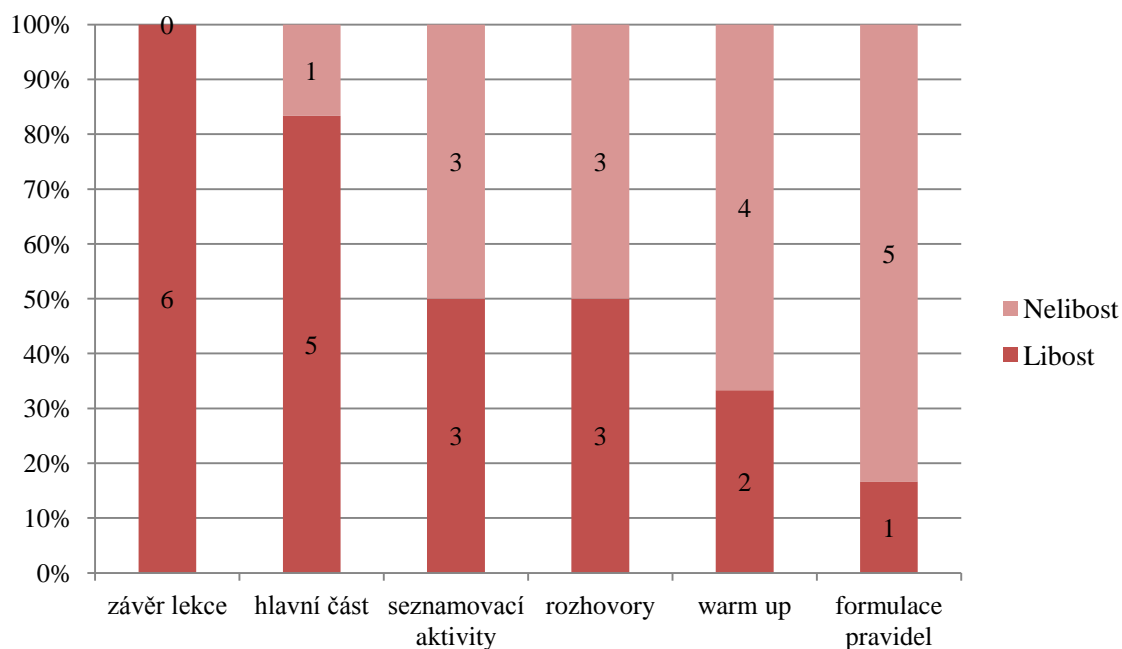

Graf č. 4 Navýšení množství informací v odpovědích v oblasti č. 2

Z grafického znázornění je patrné, že oblastí, ve které se děti v rozhovoru č. 2 více otevřely komunikaci s autorkou je oblast č. 2, v níž jsou obsaženy otázky vztahující se k rodině. Rozdíl mezi otevřeností v obou oblastech je však nepatrný – činí pouhých 2%.

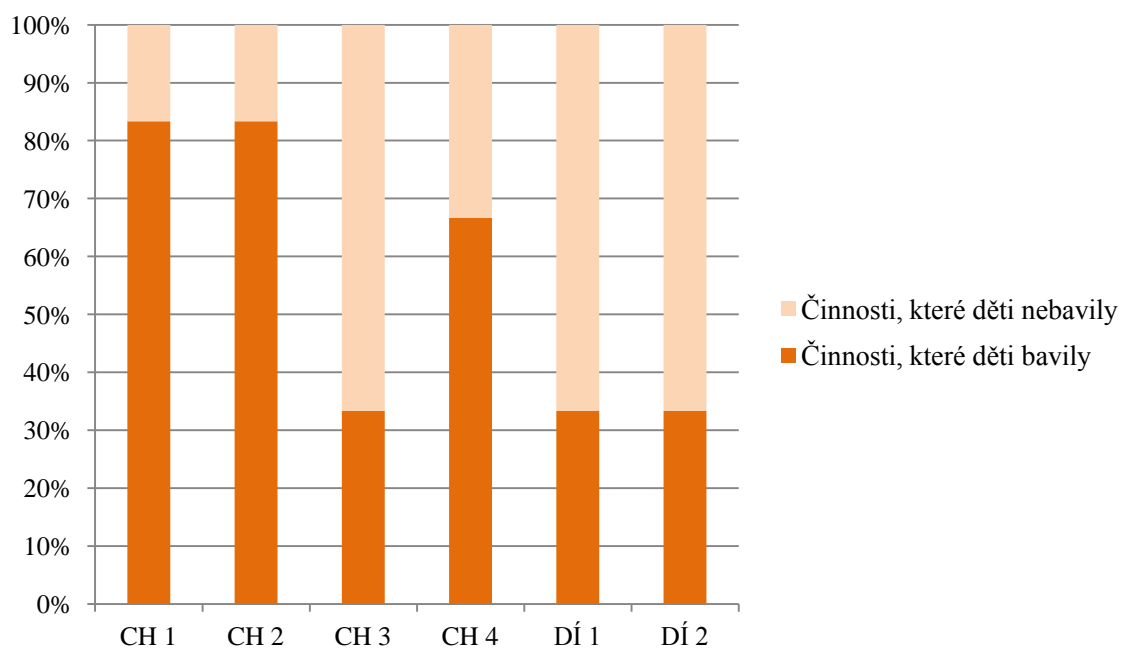
3. „Jaké bude subjektivní vnímání průběhu lekce z pohledu dětí?“

Posuzovaných částí lekce bylo celkově šest (jak je uvedeno v Grafu č. 5). Rozhovory autorka zařadila do vyhodnocení záměrně, aby měla zpětnou vazbu ohledně způsobu získávání dat pro výzkum a zároveň zjistila, jestli je forma rozhovoru, kterou využívá velká část terapií, pro děti příjemná či nikoli.

Graf č. 5 Vnímání jednotlivých částí lekce z pohledu dětí

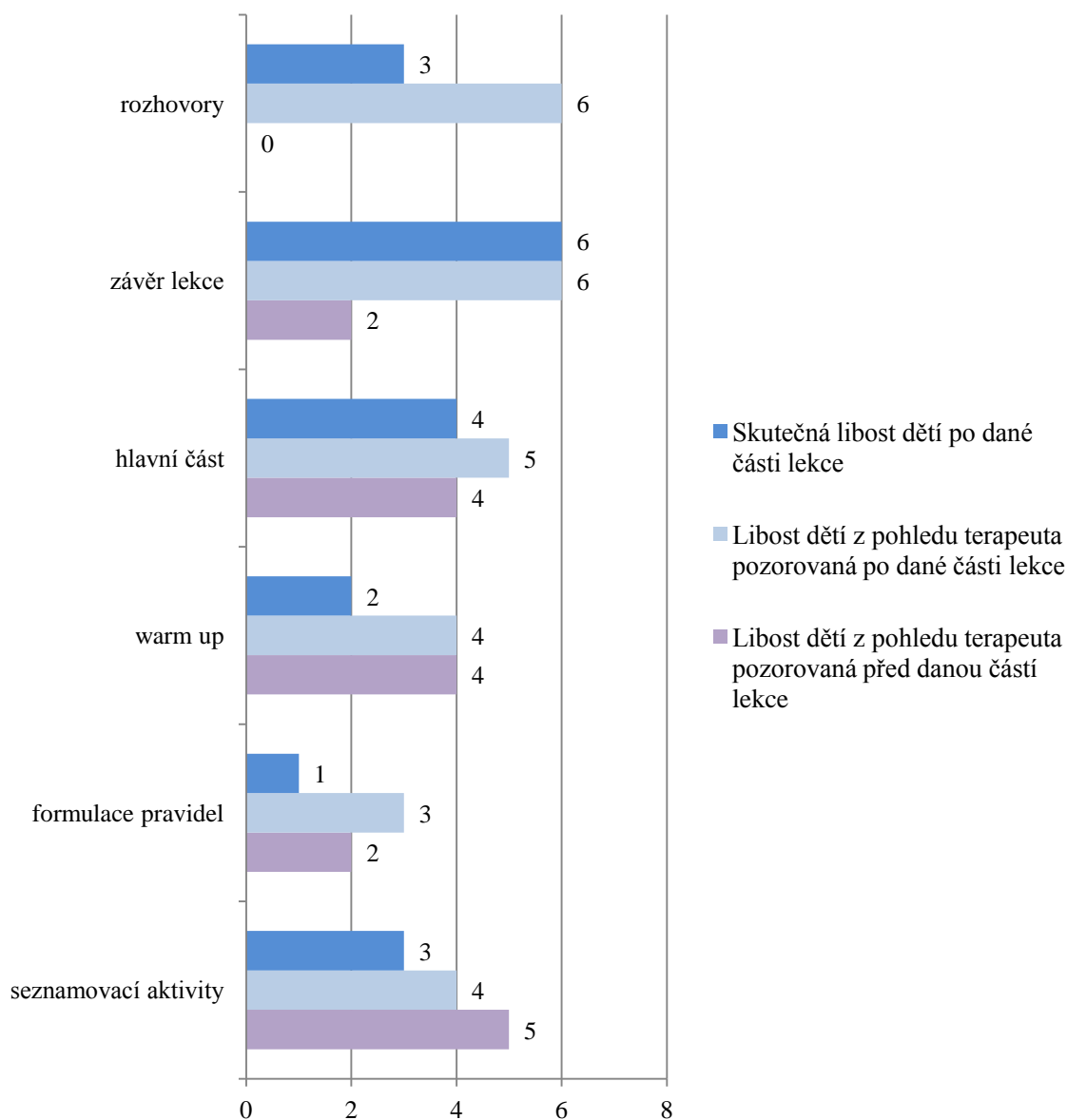
Graf č. 5 uvádí činnosti sestupně od té, která děti nejvíce zaujala po tu, která je zaujala nejméně. Nejvíce se dětem líbila závěrečná část s relaxací a příběhem, velké procento úspěšnosti měla rovněž hlavní část. Nejméně děti naopak zaujala část, ve které bylo třeba formulovat pravidla. Čísla ve sloupcích uvádějí počet dětí, které vyjádřily libost či nelibost v souvislosti s danou činností.

Graf č. 6 Celkové zaujetí lekcí

Jak je viditelné na Grafu č. 6, polovinu dětí dramaterapeutická lekce ve větší míře zaujala.

4. „Jaké bude subjektivní vnímání průběhu lekce z pohledu terapeuta?“

Graf č. 7 Porovnání subjektivního vnímání průběhu lekce terapeutem a dětmi

Na uvedeném grafu je patrné, že výsledky pozorování autorky se nepotvrdili. Autorka sama se domnívá, že mohla být nepřesnost způsobená několika faktory. Za jeden z faktorů považuje svoje subjektivní vnímání, za další vnímání dětí, kterých se nedotazovala v průběhu lekce, ale až po jejím skončení. Celkově se tato metoda sběru dat neprokázala jako příliš vhodná. Pokud by se výzkum opakoval, zvolila by autorka metodu hodnocení činností v průběhu lekce.

ZÁVĚR

Výzkum naznačuje, že dramaterapie může být vhodným prostředkem k navázání kontaktu s dětmi v pěstounské péči. Autorka si je přesto vědoma, že vhodnost dramaterapeutické intervence je individuální a závisí tak z velké části na specifických každého dítěte. V případě dramaterapeutické lekce by bylo lze zvolit i individuální formu, která se dle autorčina názoru jevila jako vhodnější i pro některé z dětí účastnících se projektu.

Nebylo prokázáno, že by děti komunikovaly výrazně více či méně o tématech týkajících se rodiny, oproti tématům týkajících se vlastní osoby. Bylo však patrné, že kontakt s terapeutem v průběhu dramaterapeutické lekce byl navázán do té míry, že děti v závěrečném rozhovoru více odhalily témata, která jsou pro ně v současné době aktuální a jsou tedy vhodná pro další intervenci. Oblast výzkumu týkající se komunikace s dětmi sama autorka považuje za velmi důležitou, jelikož každá terapie by dle jejího názoru měla být především prostředkem k navázání komunikace.

Celkové vnímání dramaterapeutické lekce se v jednotlivých částech měnilo. Většina dětí však reagovala kladně na hlavní část lekce, jež obsahovala nejvíce terapeutických technik s využitím divadelních prostředků. Tuto skutečnost autorka považuje za zásadní. Pro autorku byla, v pozitivním slova smyslu, překvapivá reakce dětí na závěrečnou relaxaci s využitím příběhu. Autorka se tedy do budoucna zamýšlí nad větším využitím biblioterapeutických technik v rámci dramaterapeutické intervence.

Části lekce, které se u dětí setkaly s nejmenším ohlasem, byly formulace pravidel a warm up techniky. V oblasti formulace pravidel by bylo lze zvolit více interaktivní přístup, při kterém by byl využit pohyb nebo například některé z prostředků výtvarného umění. Co se týče warm up technik, ty vnímá autorka jako velmi důležitou část procesu a považuje za důležité věnovat se pečlivěji jejich výběru. Špatně zvolené „zahřívací techniky“ totiž, dle jejího názoru, mohou mít vliv na celkový průběh lekce. Autorka se domnívá že jedním ze způsobů, jak do budoucna vytvořit ideální podmínky pro úspěšnou dramaterapeutickou intervenci, je mít připraveno více variant všech činností a reagovat na aktuální potřeby dětí. Tato strategie se ve výzkumu prokázala jakožto úspěšná v souvislosti s přeměnou písemných dotazníků na strukturovaný rozhovor.

V neposlední řadě se během výzkumu osvědčila přítomnost koterapeuta. Autorka vnímala větší bezpečí ve skupině a rovněž pociťovala jistotu ve svém jednání.

SEZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH CITACÍ

Adresář služeb [online]. [cit. 2016-06-10] Dostupné z

<http://www.nahradnirodina.cz/adresar_sluzeb>.

ATTACH [Association for Treatment and Training in the Attachment of Children]. *Nádej na uzdravenie: Sprievodca pre rodičov v oblasti traumy a pripútania*. Vyd. neuvedeno. Prešov: Návrat o.z., 2012. 183 s. ISBN 978-80-969621-5-0.

BUBLEOVÁ, Věduna a kol. *Základní informace o náhradní rodinné péči*. [online] Vyd. 1. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o.s., 2011. [cit. 2016-06-01] Dostupné z

<http://pestounskapece.cz/file_prirucky-a-publikace/SNRP/zakladni_info_o_nrp.pdf>. ISBN 978-80-87455-01-2.

BUBLEOVÁ, Věduna a kol. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. [online] Vyd. 3. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, spolek, 2014. [cit. 2016-06-01] Dostupné z

<http://pestounskapece.cz/file_prirucky-a-publikace/SNRP/ZI_o_pestounske_peci_a_peci_porucnika_2014.pdf>. ISBN 978-80-87455-19-7.

CAIRNS, Kate. *Bezpečná vazba mezi náhradními rodiči a dítětem: Traumata v raném vztahu a psychická odolnost*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013. 179 s. ISBN 978-80-262-0370-4.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. 272 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

Já pěstoun: Příručka pro zájemce o pěstounství [online]. [cit. 2016-06-03] Dostupné z

<<http://www.hledamerodice.cz/download/prirucka-ja-pestoun.pdf>>.

JENÍČKOVÁ, Natálie, MÁLIKOVÁ, Jaroslava. *Provázení rodiny jako dlouhodobý proces: Sborník příspěvků k provázení náhradních rodin*. [online] Praha: Občanské sdružení Rozum a cit, 2012. [cit. 2016-06-10] Dostupné z

<http://pestounskapece.cz/file_prirucky-a-publikace/RaC/Provazeni_rodiny_jako_dlouhodoby_proces%282012%29.pdf>.

KOPTA, Pavel. *Využití arteterapie v náhradní rodině*. [online] Vyd. neuvedeno. Praha: Občanské sdružení Rozum a cit, 2008. [cit. 2016-06-10] Dostupné z

<http://pestounskapece.cz/file_prirucky-a-publikace/RaC/Vyuziti_arteterapie_v_nahradni_rodine%282008%29.pdf>. ISBN neuvedeno.

KRATOCHVÍL, Stanislav. *Základy psychoterapie*. Vyd. 6. Praha: Portál, 2012. 408 s. ISBN 978-80-262-0302-5.

MÁLIKOVÁ, Jaroslava. *Pěstouni mají právo na služby: Praktický průvodce pro náhradní rodinnou péči*. [online] Vyd. neuvedeno. Praha: Občanské sdružení Rozum a cit, 2007. [cit.

2016-06-10] Dostupné z <http://pestounskapece.cz/file_prirucky-a-publikace/RaC/Pestouni_maji_pravo_na_sluzby%282007%29.pdf>. ISBN neuvedeno.

MATĚJČEK, Zdeněk a kol. *Náhradní rodinná péče: Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. . 1. Praha: Portál, 1999. 184 s. ISBN 80-7178-604-8.

MÜLLER, Oldřich a kol. *Terapie ve speciální pedagogice: Teorie a metodika*. Vyd. 1. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. 295 s. ISBN 80-244-1075-3.

My backpack [online]. [cit. 2016-06-12] Dostupné z <<http://www.mybackpack.cz/index.htm>>.

Odborná pomoc [online]. [cit. 2016-06-11] Dostupné z <<http://www.knihovnanrp.cz/cz/nahradni-rodinna-pece/sluzby-pro-pestouny/odborna-pomoc/>>.

Odborné služby [online]. [cit. 2016-06-12] Dostupné z <<http://www.nahradnimrodam.cz/terapie/>>.

o.p.s. Dobrá rodina [online]. [cit. 2016-06-11] Dostupné z <<http://www.dobrarodina.cz/>>.

Podpora a doprovázení pěstounských a adoptivních rodin [online]. [cit. 2016-06-12] Dostupné z <<http://www.latusprorodinu.cz/products/podpora-a-doprovazeni-pestounskych-a-adoptivnich-rodin1/>>.

Průvodce legislativou náhradní rodinné péče [online]. [cit. 2016-06-02] Dostupné z <http://pestounskapece.cz/pruvodce_legislativou.php>.

Příběh „*At se děje cokoli, je to dobře*“ Dostupné z <<http://www.pronaladu.cz/at-se-deje-cokoli-je-to-dobre/>>.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2009. 192 s. ISBN 978-80-247-3006-6.

SOBOTKOVÁ, Irena, Očenášková, Veronika. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti*. Vyd. 1. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 197 s. ISBN 978-80-244-3821-4.

VÁGNEROVÁ, Marie M. . *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. [online] Vyd. 1. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o.s., 2012. [cit. 2016-06-06] Dostupné z <http://www.nahradnirodina.cz/files/File/psychicky_vyvoj_ditete_v_nrp.pdf>. ISBN 978-80-87455-14-2.

VALENTA, Milan. *Dramaterapie*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. 256 s. ISBN 978-80-247-1819-4.

VALENTA, Milan a kol. *Rukověť dramaterapie II*. Vyd. 1. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. 180 s. ISBN 978-80-244-2274-9.

VYSKOČIL, Filip . *Právní úprava náhradní rodinné péče v České republice*. [online] Vyd. neuvedeno. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, spolek, 2014. [cit. 2016-05-29] Dostupné z <http://www.nahradnirodina.cz/files/File/Projekty/Pravni_uprava_NRP_v_CR_2014.pdf>.

ISBN neuvedeno.

ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012. 200 s. ISBN 978-80-262-0065-9.

Zákon č. 89/2012 Sb. , občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů [online] 2012 [cit. 2016-05-29] Dostupné z: <http://zakony.kurzy.cz/89-2012-obcansky-zakonik/cast-2-hlava-3-dil-3-oddil-2/>.

Zákon č. 359/1999 Sb. , o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů [online] 1999 [cit. 2016-05-29] Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359#cast5>.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Kartačka „Dixit“ + „úvod do příběhu“ (CH 1)

Příloha č. 2: Kartačka „Dixit“ + „úvod do příběhu“ (CH 2)

Příloha č. 3: Kartačka „Dixit“ + „úvod do příběhu“ (CH 3)

Příloha č. 4: Kartačka „Dixit“ + „úvod do příběhu“ (CH 4)

Příloha č. 5: Kartačka „Dixit“ + „úvod do příběhu“ (DÍ 1)

Příloha č. 6: Kartačka „Dixit“ + „úvod do příběhu“ (DÍ 2)

Příloha č. 7: Příběh k relaxaci - „Ať se děje cokoli, je to dobře“

PŘÍLOHY

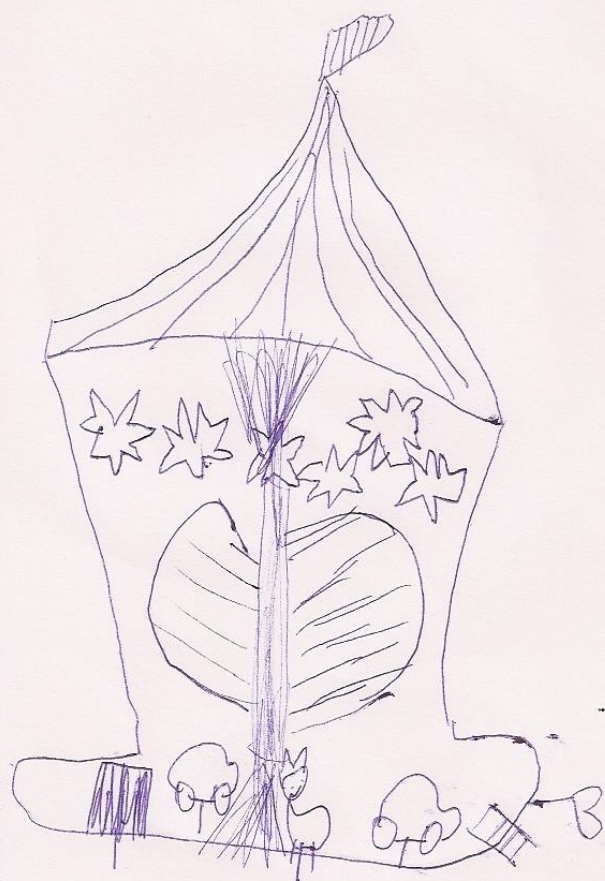
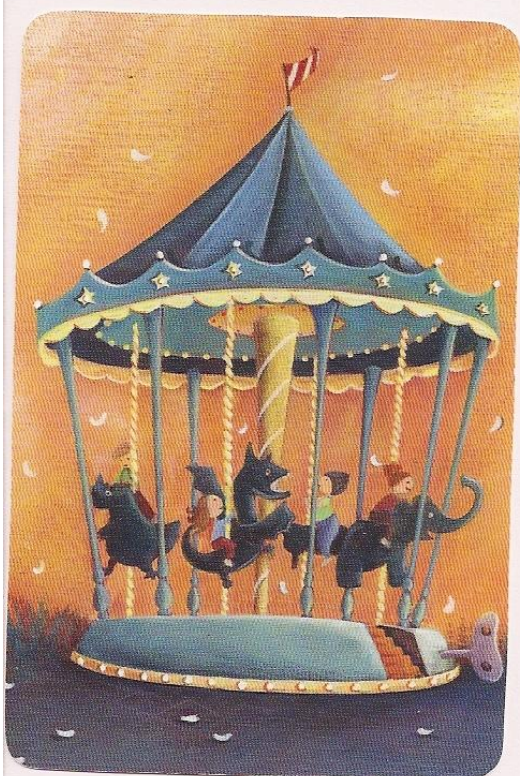
Příloha č. 1: Kartička „Dixit“ + „úvod do příběhu“ (CH 1)

meš se vyfotili tak se mi přišla bavíha
a všude rozkázali papíri a přišel vítr
a by papíry rozbourkal a pak se vyfotili
kosi miltém cose stalo předtím?
~~XXXX~~
~~XXXXXX~~

Příloha č. 2: Kartička „Dixit“ + „úvod do příběhu“ (CH 2)

Jednou knám přijela pouť a byl sem
no auduomu.

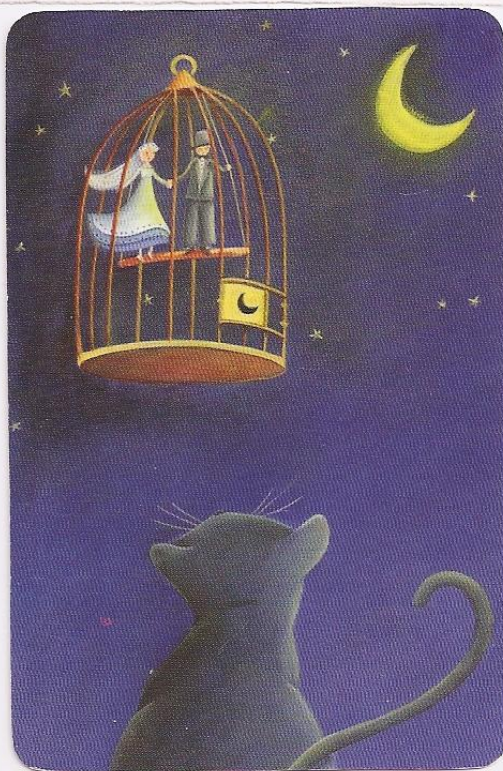

Příloha č. 3: Kartačka „Dixit“ + „úvod do příběhu“ (CH 3)

HAVKELI LI JE DU

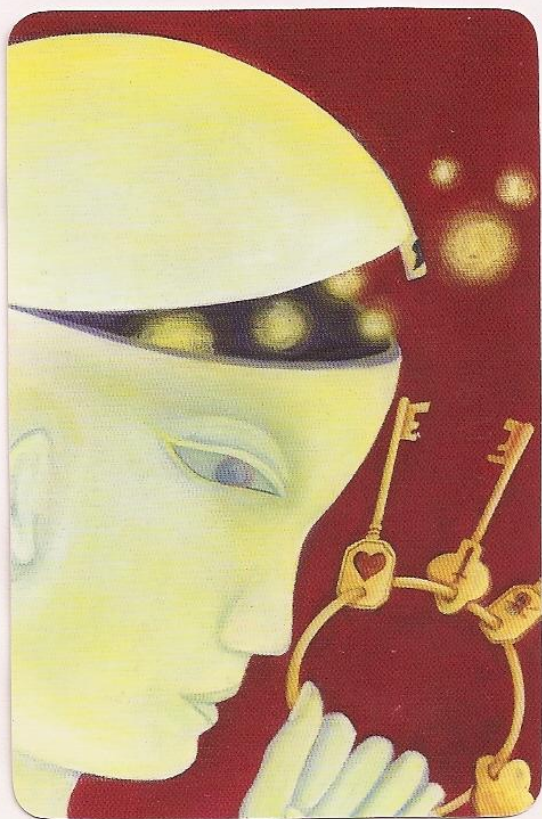
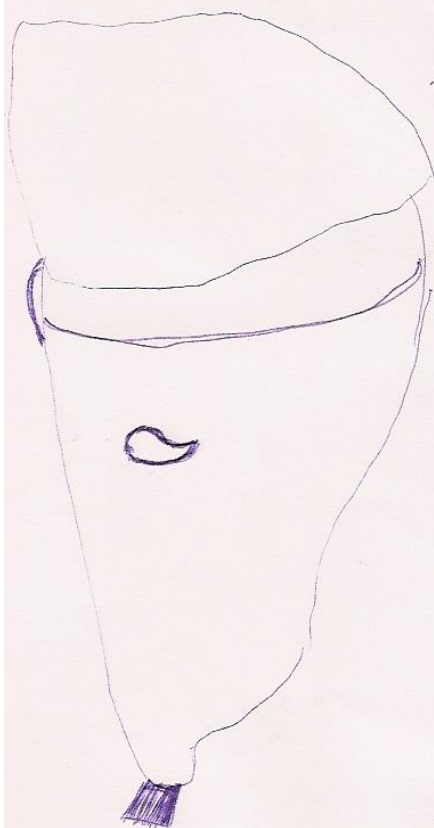
~~KA~~ KLECE

UŠ NE VIM

Příloha č. 4: Kartička „Dixit“ + „úvod do příběhu“ (CH 4)

SE OTEVŘEL MŮZEK NEB
HLAVA

Příloha č. 5: Kartička „Dixit“ + „úvod do příběhu“ (DÍ 1)

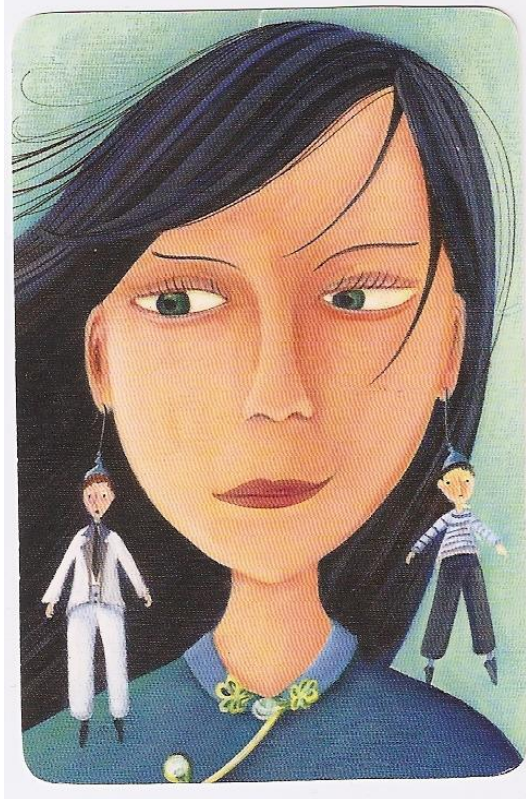

TŘEBA SEM JE DVA
~~SEM JE DVA~~

TŘEBA SEM JE DVA
SEM JE DVA
Z NAUŠNICE
POSTAVIČKA
A DRUHÁ JE (PRAVÝ) TÁTA.

MOJE SESTRA VYBÍRALA NAUŠNICE A NAŠLA MOJI A TÁTOVU POSTAVIČKU. POVĚSILA SI NÁS NA UŠI
VELKÁ!

Příloha č. 6: Kartička „Dixit“ + „úvod do příběhu“ (DÍ 2)

Příloha č. 7: Příběh k relaxaci - „Ať se děje cokoli, je to dobře“

Jeden africký král měl od dětství blízkého přítele. Přítel měl zvláštní zvyk: ať posuzoval jakoukoli situaci, v níž se v životě ocitl, ať už byla kladná nebo záporná, vždycky říkal: „To je dobře!“

Jednou byl král na lovu. Jak bylo zvykem, přítel mu připravoval a nabíjel zbraně. Toho dne však zřejmě udělal něco špatně, protože když si král od něj vzal jednu ze zbraní a vystřelil, utrhlo mu to palec na ruce. Přítel se na to díval a jak měl ve zvyku, pronesl: „To je dobře!“ Král odpověděl: „Ne, to není dobře!“ A přikázal, aby přítele zavřeli do vězení.

Uplynul asi rok. Král byl opět na lovu, v krajině, kde jak se domníval, se mohl pohybovat zcela bezpečně. Avšak zajali ho lidojedi a spolu se všemi lidmi jeho průvodu ho odvedli do své vesnice. Králi svázali ruce, připravili hranici dřeva, stranou zarazili kůl a krále k němu přivázali. Když pak ke králi přistoupili a chystali se rozdělat oheň, všimli si, že mu na ruce chybí palec. Byli pověřiví a nikdy by nesnědli někoho, jehož tělo bylo jakkoli poškozeno. Rozvázali králi ruce a propustili ho.

Po návratu si král připomněl důvod, pro který přišel o palec a začalo ho trápit svědomí, jak naložil se svým přítelem. Hned se vydal do vězení, aby si s ním promluvil..

— Měl jsi pravdu – řekl mu. Bylo dobře, že jsem přišel o palec.

A vyprávěl mu všechno, co se sběhlo.

— Opravdu moc lituju, že jsem tě dal zavřít. Bylo to ode mě špatné.

— Ne – řekl přítel – bylo to dobře!

— Cože? Copak je dobře, že jsem nejlepšího přítele rok věznil?

— Kdybych nebyl ve vězení, byl bych tam býval s tebou.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Iveta Baráková
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. Pavel Svoboda, Ph. D.
Rok obhajoby:	2016

Název práce:	Dramaterapeutická intervence u dětí v pěstounské péči
Název v angličtině:	Dramatherapeutic intervention with children in the fosterage
Anotace práce:	<p>Práce si klade za cíl zjistit, zda je dramaterapie vhodným prostředkem k navázání kontaktu s dětmi v pěstounské péči.</p> <p>Teoretická část vymezuje náhradní rodinnou péči a pěstounskou péči, přičemž se zabývá specifiky dětí v pěstounské péči a možnostmi terapeutické intervence v rámci odborných služeb s důrazem na dramaterapii.</p> <p>Praktická část pojednává o konkrétním dramaterapeutickém projektu a využitelnosti jeho prostředků při práci s dětmi v pěstounské péči.</p>
Klíčová slova:	Dramaterapie, náhradní rodinná péče, pěstounská péče, dramaterapeutický projekt
Anotace v angličtině:	<p>Diploma thesis "Dramatherapeutic intervention with children in the fosterage" deals with the possibility of dramatherapy as a suitable source to create contact with children in foster families. In the theoretical section, we define terms of foster family or fosterage, and it deals with specificity of children in the fosterage and possibilities of therapeutic intervention in terms of professional services, emphasizing on dramatherapy.</p> <p>In the practical section, we deal with particular dramatherapeutic project and usability of its instruments while working with children in the fosterage.</p>

Klíčová slova v angličtině:	Dramatherapy, substitute family care, fosterage, dramatherapeutic project
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1: Kartačka „Dixit“ + „úvod do příběhu“ (CH 1) Příloha č. 2: Kartačka „Dixit“ + „úvod do příběhu“ (CH 2) Příloha č. 3: Kartačka „Dixit“ + „úvod do příběhu“ (CH 3) Příloha č. 4: Kartačka „Dixit“ + „úvod do příběhu“ (CH 4) Příloha č. 5: Kartačka „Dixit“ + „úvod do příběhu“ (DÍ 1) Příloha č. 6: Kartačka „Dixit“ + „úvod do příběhu“ (DÍ 2) Příloha č. 7: Příběh k relaxaci -, „Ať se děje cokoli, je to dobře“
Rozsah práce:	75 stran
Jazyk práce:	Český jazyk